

DRUŠTVENO-GEOGRAFSKA PREOBRAZBA ZAPADNOG DIJELA OTOKA KORČULE

SOCIOGEOGRAPHIC TRANSFORMATION OF THE WESTERN PART OF KORČULA ISLAND

LENA MIROŠEVIĆ

Odjel za geografiju, Sveučilište u Zadru / *Department of Geography, University of Zadar*

Priljeno / *Received*: 2008-07-07

UDK 911.3:316.4(497.5)(210.7Korčula)

Prethodno priopćenje
Preliminary communication

U radu se uspoređuju demogeografske i gospodarske značajke dvaju naselja zapadnog dijela otoka Korčule. Naselja Vela Luka i Blato međusobno su udaljena svega sedam kilometara, međutim, različit geografski položaj u odnosu na obalu uvjetovao je i razlike u njihovu historijsko-geografskom razvoju. Nastoji se utvrditi aktualno demogeografsko i gospodarsko stanje kao i nastale promjene u krajobrazu uzrokovane procesom litoralizacije.

Ključne riječi: deagrarizacija, industrijalizacija, litoralizacija, turizam, krajobraz, Vela Luka, Blato, otok Korčula

The paper compares the demogeographic and economic features of the two settlements in the western part of Korčula Island. Although the settlements Vela Luka and Blato are only seven kilometers apart, their dissimilar geographic position has been the reason for the differences in their historical-geographic development. A comparative approach is used to analyze the socio-geographic features of Vela Luka and Blato, with an attempt to determine the actual demogeographic and economic conditions, as well as changes in landscapes caused by the process of litoralization.

Key words: deruralization, industrialization, litoralization, tourism, landscape, Vela Luka, Blato, Korčula Island

Uvod

Na zapadnom dijelu otoka Korčule nalaze se dva veća naselja, Vela Luka, smještena na obali, i Blato, smješteno u unutrašnjosti otoka. Vela Luka smjestila se u najuvučenijem dijelu obale razgranatoga Velolučkog zaljeva, dok je Blato smješteno podalje od obale, uz rub Blatskog polja, koje je ujedno najznačajnije agrarno područje otoka Korčule. Takav geografski položaj kao i socijalno-ekonomske promjene koje su se zbivale tijekom povijesno-geografskog razvoja uvjetovali su različitu poleogenezu tih naselja. U radu se analiziraju demogeografska obilježja Vele Luke i Blata te procesi litoralizacije koji su utjecali na njihov razvoj. Za većinu hrvatskih otoka procesi litoralizacije na susjednom su kopnu značili emigraciju, depopulaciju i starenje stanovništva otočnih naselja (MAGAŠ, 1997; FARIČIĆ, 2006a i 2006b). Otok Korčulu obilježava specifičan

Introduction

There are two larger settlements in the western part of Korčula – the coastal settlement of Vela Luka, and Blato in the interior of the island. Vela Luka is situated in the most recessed part the Vela Luka Bay, while Blato is a bit further in the interior, on the edge of Blatsko polje, the most important agricultural area on the island. Different positions, as well as different socio-economic changes which have been taking place during the historical-geographic development have caused a substantially diverse poleogenesis of these settlements. The paper analyzes the demogeographic features of Vela Luka and Blato, as well as the process of litoralization which has influenced their development. In the context of impact on Croatian islands, the process of mainland litoralization has marked the era of emigration, depopulation and aging of population in the settlements on islands (MAGAŠ, 1997;

oblik litoralizacije, tj. naselje Vela Luka nastalo je zbog premještanja stanovništva naselja Blato prema obalnom prostoru, a razvoj Blata temelji se na agrarnoj valorizaciji, koja traje još od prapovijesti. Poljoprivreda je u Blatu posebno intenzivirana tijekom srednjeg vijeka, kada naselje postaje najnapučenije na otoku, a Vela Luka razvija se tek od 19. st., kada je došlo do znatnije maritimne orijentacije otočnog stanovništva. Kada je smanjeno značenje poljoprivredne proizvodnje, opada i značenje Blata, dok jačanjem procesa litoralizacije raste uloga Vele Luke.

Predmet, cilj i metodologija istraživanja

U radu je dan pregled naseljenosti otoka Korčule, posebno zapadnog dijela, i to od najstarijih dana do danas. Time se htjelo ukazati na raznoliko vrjednovanje geografskog prostora otoka Korčule kroz prošlost. Značajka otoka Korčule je bipolarizacija naselja. Na istočnom kraju otoka ističe se grad Korčula, a na zapadnom naselja Blato i Vela Luka. Potrebno je istaknuti da su Vela Luka i Blato dva suvremena naselja koja su u prošlosti imala različite trendove razvoja.

Cilj je rada analizom demografskih i gospodarskih faktora utvrditi društveno-geografske procese tih naselja s naglaskom na razdoblje nakon 1970-ih godina, odnosno utvrditi kakve je učinke litoralizacija imala na suvremenu geografsku preobrazbu Vele Luke i Blata. Isto tako, ovim se radom želi ukazati na aktualne probleme, kao i na mogućnosti daljnjega društveno-gospodarskog razvoja Blata i Vele Luke.

U radu se na temelju terenskog istraživanja i obradom dostupnih demografskih i ekonomskih pokazatelja te proučavanjem postojeće literature analizira društveno-geografska problematika zapadnog dijela otoka Korčule. Tijekom analize najviše su korišteni podatci Državnog zavoda za statistiku i izvori iz Državnog arhiva u Zadru.

Rezultati se dijelom temelje i na kritičkoj obradi dosadašnjih istraživanja. U 19. stoljeću najiscrpniji prikaz spomeničke baštine zapadnog dijela otoka Korčule napisao je Nikola Ostoić. Grga Novak (1954.) zaslužan je za razmatranje cjelokupne arheološke problematike otoka, dok Franko Oreb (1972.) posvećuje pozornost zapadnom dijelu tog otoka. Za obradu arheološke građe u svojim radovima o otoku Korčuli, a posebno o njezinu zapadnom dijelu, zaslužan je Dinko Radić (1985; 2005.). Monografske prikaze otoka Korčule napisali

FARIČIĆ, 2006a; 2006b). The island of Korčula has gone through a rather specific type of litoralization; namely, Vela Luka has been settled by population of Blato which *migrated* towards the coast. It is noticeable that the development of Blato was based on the agrarian valorization which has lasted since the prehistoric times. The agriculture in Blato was especially intensified during the Middle Ages when it became the most populated settlement on the island. On the other hand, the development of Vela Luka did not begin until the 19th century when the population became more involved with the maritime activities. With the decrease of the importance of agriculture, the significance of Blato also declines, while Vela Luka gains more important role with the process of litoralization.

The object, the aim and the methodology of research

The paper gives an overview of the population of Korčula Island with the special reference to its western part, in history and today for the purposes of emphasizing the diverse valorization of the island area through history. The polarization of settlements is a distinctive feature on the island of Korčula. The town of Korčula in the east and Blato and Vela Luka in the west part of the island are the most prominent settlements. It is important to note that Vela Luka and Blato are two modern settlements which had quite different development trends in the past.

The aim of the paper is to define the socio-geographic processes in these settlements with the emphasis on the period after 1970s by using the analysis of demographic and economic factors, as well as to determine the effects of litoralization on modern geographic transformation of Vela Luka and Blato. The paper also tends to indicate the issues and the possibilities of the further socioeconomic development of Blato and Vela Luka. The socio-geographic issues of the western Korčula are analyzed by using the data collected during the field research, as well as by using the relevant literature and the accessible demographic and economic indicators, especially those from the State Statistical Institute and State Records Office in Zadar.

The results are partially based upon the critical analysis of the previous researches. In the 19th century Nikola Ostoić wrote the most comprehensive review of Korčula's monumental heritage in the 19th century. Much credit goes to Grga Novak (1954) for the extensive review of the archaeological issues on the island, while Franko

su Marinko Gjivoje (1969.) i Dušan Kalogjera (1983.). Ante Kalogjera (1971; 1976.) objavio je najsveobuhvatniji prikaz geografskih i društvenih obilježja otoka Korčule. Velik su doprinos njegovi radovi u kojima daje prikaz prirodno-geografskih i demografskih značajki otoka Korčule. Posebno su značajni radovi o gospodarskom razvoju tog otoka temeljeni na podacima iz Arhiva mapa za Dalmaciju i Istru koji se odnose na izmjere zemljišta iz 1837. i 1896. godine. Ti su radovi o promjenama krajobraza otoka Korčule (1975; 1977.) zasada jedini pokušaj kompleksne historijsko-geografske sinteze Korčule. Za proučavanje srednjovjekovne korčulanske povijesti zaslužan je Sergio Dokoza (1997; 2002.), koji je u svojim radovima osobitu pozornost posvetio srednjovjekovnoj povijesti naselja Blato. Vrstan je poznavatelj velolučke povijesti Zvonko Maričić (1997.), koji je svojim radom pridonio boljem poznavanju historijsko-geografskog razvoja naselja Vele Luke. Sažeti prikaz o demografskom razvoju naselja Vele Luke napisao je Ivan Lajić (1993.). Uz navedena djela opći podatci o Korčuli navedeni su u različitim leksikografskim djelima, posebno u Pomorskoj enciklopediji, Hrvatskoj enciklopediji i Leksikonu naselja Republike Hrvatske.

Značenje geografskog i geoprometnog položaja u društveno-geografskom razvitku

Otok Korčula najveći je otok južnodalmatinske otočne skupine. Ima površinu od 271,47 km², a duljina obalne crte je 190,73 km (DUPLANČIĆ LEDER I DR., 2004.). Duljina otoka iznosi 47 km, a prosječna širina od 5,3 km između uvale Ripna i Teklina do 7,8 km između poluotočića Ratak i uvale Prigradica (KALOGJERA, 1985.). Korčula je odvojena od poluotoka Pelješca uskim Pelješkim kanalom. Najmanja udaljenost između poluotoka Pelješca i otoka Korčule je 1,2 km, i to na relaciji Orebić-Dominče (KALOGJERA, 1985.).

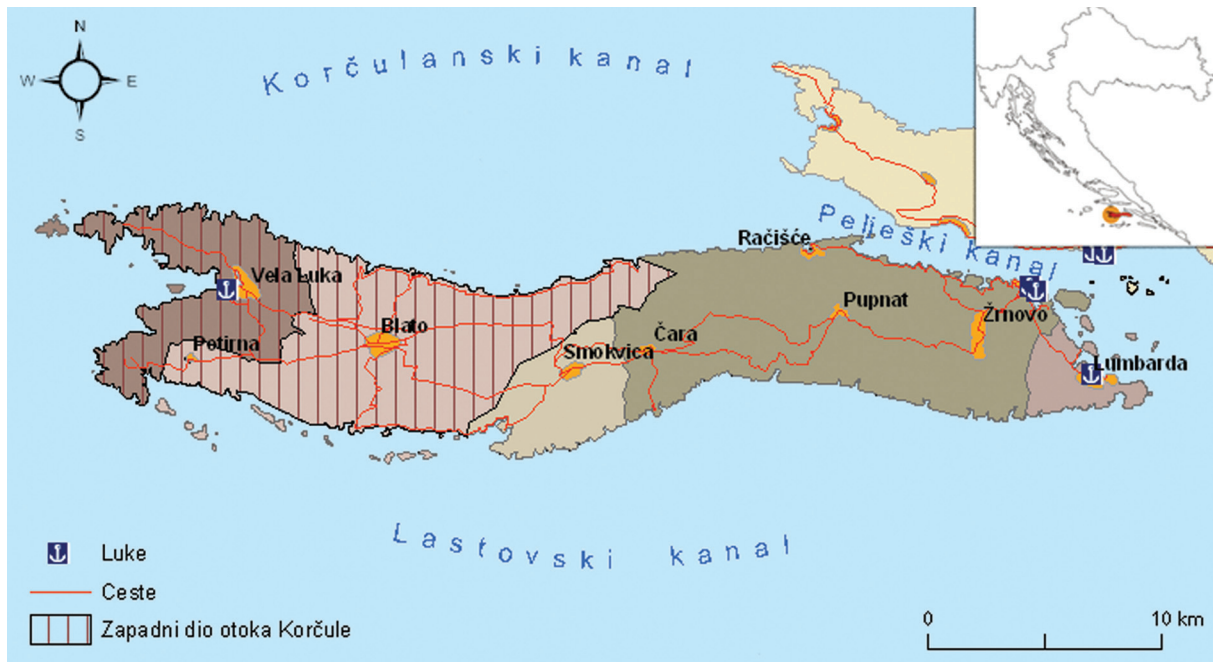
Prema administrativno-teritorijalnom ustroju Republike Hrvatske otok Korčula pripada Dubrovačko-neretvanskoj županiji. Status grada ima Korčula, u čijem su sastavu naselja Pupnat, Račišće, Žrnovo i Čara. Status općine imaju Vela Luka, Blato, Smokvica i Lumbarda. Površina općine Vela Luka iznosi 43,27 km² (Prostorni plan uređenja općine Vela Luka, 2007.), a to se područje proteže na sjevernoj obali od rta Proizd do uvale Sprtišća, a na južnoj obali od rta Velo dance do uvale Slatina, što je ujedno i granica s općinom

Oreb (1972) has focused on the western part of Korčula. Dinko Radić (1985, 2005) has also analyzed the archaeological material regarding the island of Korčula, with a special reference on its western part. The monographs of Korčula have been written by Marinko Gjivoje (1969) and Dušan Kalogjera (1983), while Ante Kalogjera (1971, 1976) has published a comprehensive review of geographical and social features of the island. His writings on natural-geographic and demographic features of Korčula Island represent a great contribution to the overall knowledge about the island. The most significant among his works are those dealing with the economic development of Korčula Island, based upon the data from the map archives of Dalmatia and Istria which show results of land surveys done in 1837 and 1896. Those works which deal with landscape transformations of Korčula Island (1975, 1977) represent the only attempt to make a complex historical and geographical synthesis of the island. Much credit for researching the medieval history of Korčula goes to Sergio Dokoza (1997, 2002) who centers on the medieval history of Blato. Zvonko Maričić (1997) is an expert on Vela Luka's history whose works have much contributed to knowledge about the historical-geographical development of Vela Luka. A summarized review of the demographic development of Vela Luka has been written by Ivan Lajić (1993). Besides the aforementioned works, the general data about Korčula are cited in various lexicographic issues like the Maritime Encyclopedia, Croatian Encyclopedia and the Lexicon of settlements in the Republic of Croatia.

The importance of the geographical position and traffic connections for the sociogeographic development

Korčula is the largest island in the south Dalmatian archipelago, with an area of 271.47 sq km and the coastal length of 19.73 km (DUPLANČIĆ LEDER ET AL., 2004). The distance between the eastern and western point of the island is approximately 47 kilometers, while the average width of the island (N-S) varies from 5.3 km between the coves of Ripna and Teklina to 7.8 km between Ratak peninsula and the cove Prigradica (KALOGJERA, 1985).

The narrow Pelješac channel separates the island of Korčula from Pelješac peninsula and the mainland. The channel is 1.2 kilometers wide between Orebić and Dominče (KALOGJERA, 1985).

Slika 1. Geografski položaj otoka Korčule
Figure 1 Geographic position of Korčula Island

Blato (Sl. 1.). Površina općine Blato iznosi 89,28 km² (prostorni plan općine Blato, 2006.) i izlazi na more na obje strane otoka. Istočna granica te općine na sjevernoj obali je uvala Babina, a na južnoj obali uvala Vinačac (Vinašac) (Sl 1.). U sastavu općine Blato nalazi se zaselak Potirna, koji je od 1951. do 1992. godine administrativno pripadao naselju Vela Luka. Zaselak Potirna nalazi se s južne strane naselja Vela Luka i čine ga dva manja zaseoka: Gornja i Donja Potirna.

Glavna prometna povezanost Vela Luka i Blata je preko državne ceste D-118 (Korčulanska cesta), koja ujedno povezuje zapadni dio otoka s ostalim naseljima na otoku Korčuli. Naselja Vela Luka i Blato povezana su još lokalnom cestom Tri luke-Potirna- Blato, te cestom makadamskog tipa preko Blatskog polja.

Naselje Vela Luka i krajnji sjeverozapadni dio otoka Korčule (Privala) povezani su longitudinalnim cestovnim pravcem od kojeg se transverzalnim pravcima povezuju uvale na sjevernoj obali velolučkog zaljeva (Plitvine, Gradina, Pelegrin) te uvale uz Korčulanski kanal (Tankaraca, Česminova, Vela Prihonja). Uvale Mala Prihonja, Prapatna i Stiniva uz Korčulanski kanal povezane su s naseljem Vela Luka lokalnom cestom Vela Luka- Prapatna. Prilazni putovi cesti Vela Luka-Privala djelomično su makadamskog tipa. Uvale (Gabrica, Pičena,

In the administrative territorial division of the Republic of Croatia the island of Korčula belongs to the Dubrovnik-Neretva County. Only the settlement of Korčula with the smaller settlements of Pupnat, Račišće, Žrnovo and Čara has a status of town district. Other municipalities are Vela Luka, Blato, Smokvica and Lumbarda. The total area of the municipality of Vela Luka is 43.27 sq km (PPOU Vela Luka, 2007) between the points of the cape of Proizd and the bay of Sprtišća on the northern coast, and the cape of Velo and Slatina bay on the southern coast of the island (the border with the municipality of Blato – Fig. 1). The area of the municipality of Blato is 89.28 sq km (PPO Blato, 2006). It has an access to both north and south coast of the island. The eastern border of the municipality of Blato connects the bay of Babina on the north coast with the bay of Vinačac (Vinašac) on the south coast (Fig. 1). Among the settlements belonging to the municipality of Blato there is the village Potirna which belonged to the municipality of Vela Luka from 1951. to 1992. Potirna is situated in the south of Vela Luka settlement and includes the hamlets of Gornja Potirna and Donja Potirna.

The main traffic connection is the state road D-118 (The road of Korčula) which connects Vela Luka and Blato with other settlements on the island. Besides, Vela Luka and Blato are mutually connected by a local road Tri luke – Potirna – Blato, as well as by a dirt road across the Blatsko polje.

Garma, Maslinova, Česminova i Poplat) na južnoj obali velolučkog zaljeva povezane su s naseljem Vela Luka lokalnom cestom koja je djelomično makadamskog tipa.

Naselje Blato je, osim državnom cestom D-118, s istočnim dijelom otoka Korčule povezano sa Smokvicom lokalnom cestom, koja je trasirana sredinom otoka. Županijska cesta povezuje naselje Blato s uvalama Grščica, Prižba, Priščapac i Vinačac na južnoj obali otoka Korčule te se nastavlja na smokvičke uvale Istruga i Brna do naselja Smokvice. Naselje Blato povezano je transverzalnim pravcima s uvalama Prigradicom i Bristvom na sjevernoj obali otoka Korčule, koje ujedno povezuje longitudinalni pravac s ostalim uvalama (Popovratak, Žukova, Velika Rasoha i Babina).

Zbog pružanja otoka Korčule u pravcu zapad-istok zapadni dio otoka, odnosno Vela Luka i Blato, funkcionalno su znatno više vezani uz Split nego uz Dubrovnik, sjedište županije. Vela Luka i Split svakodnevno su dva puta povezani trajektnom i katamaranskom prugom, a tijekom ljetnih mjeseci uvode se i dodatne brodske pruge. Naselja na otoku Korčuli međusobno su prometno povezana redovitim autobusnim prugama i trajektnom vezom Korčula (Dominče)-Pelješac (Orebić).

Historijsko-geografski pregled društveno-gospodarskog razvoja zapadnog dijela otoka Korčule

Zbog geografskog položaja otoka i smještaja na trasi transjadranskih i dužjadranskih pomorskih putova korčulansko je područje bilo nastanjeno još tijekom prapovijesti (ČEČUK, 1985.). Otok Korčula nema velikih plodnih polja, a ni prirodnih tokova, stoga je stanovništvo kroz prošlost bilo prostorno ograničeno na manja plodna područja na kojima je organiziralo svoj život te maksimalno iskoristilo škrte prirodne resurse.

Povijesno-geografski razvoj stanovništva zapadnog dijela otoka Korčule traje od kraja paleolitika, o čemu svjedoče nalazi materijalne kulture iz Vele spile pokraj Vele Luke. Dosadašnja istraživanja u Veloj spili potvrdila su uglavnom neprekidnu naseljenost Vele spile: kontinuitet naseljavanja trajao je od kraja paleolitika do sredine brončanog doba (ČEČUK, RADIĆ, 2005.).

Prostorni raspored brončanodobnih i željeznodobnih lokaliteta na otoku gotovo je

Vela Luka and the far northwest part of Korčula Island (Privala) are connected by a longitudinal road from which a number of transversal roads lead to the smaller bays of the northern part of Vela Luka bay (Plitvine, Gradina, Pelegrin), as well as to the small bays facing the Korčula channel (Tankaraca, Česminova, Vela Prihonja). The bays Mala Prihonja, Prapatna and Stiniva facing the Korčula Channel are connected to Vela Luka via a local road Vela Luka – Prapatna. Most of the access roads to Vela Luka – Privala are dirt roads. The bays on the south part of the Vela Luka bay (Gabrica, Pičena, Garma, Maslinova, Česminova and Poplat) are connected to Vela Luka by a local road which is partially a dirt road.

Except by the state road D-118, Blato is connected to the eastern part of Korčula Island by a local road built through the middle area of the island. The county road connects Blato to the bays Grščica, Prižba, Priščapac and Vinačac on the south shore of the island, all the way through the Smokvica bays Istruga and Brna to the settlement Smokvica. Blato is connected to the bays Prigradica and Bristva on the north shore by several transversal roads. These roads continue across the longitudinal way and connect these areas with other bays (Popovratak, Žukova, Velika Rasoha and Babina).

Due to the fact that Korčula Island extends in the general W-E direction, the western part (including Vela Luka and Blato) gravitates more toward Split than toward Dubrovnik, which is the center of the county. Vela Luka and Split have a daily connection by ferry and catamaran lanes, with additional ship lanes introduced each summer. The settlements on the island use public transportation (buses) and ferry lane Korčula (Dominče) – Pelješac (Orebić).

The historical-geographic review of west Korčula's socioeconomic development

Considering the geographic position of the island which has represented a transit point on Adriatic's maritime ways, the area of Korčula has been inhabited since the prehistoric times (ČEČUK, 1985). Since there are no large fertile areas and natural water flows on the island, the population was concentrated around smaller fertile zones where it has managed to organize living and make a maximal use of the scarce natural resources.

The historical-geographic development of population in western Korčula go back to the Paleolithic, according to the finds of material culture from Vela spila cave in the vicinity of Vela

pravilan po cijelomu otoku. Njihov je položaj određen izduženošću otoka i potrebom za komunikacijskim povezivanjem zapadne i istočne strane otoka. Gradine su smještene na položajima s kojih nadziru sva važna sidrišta, obradive površine i prometnice. Značajan je niz gradina, odnosno promatračnica, koji je uspoređan s Pelješkim kanalom, s naglašenom ulogom nadzora nad plovidbom tim posebno važnim pomorskim pravcem (RADIĆ, BASS, 2001.). Na zapadnom dijelu otoka smješten je veći broj gradina, od kojih je najznačajnija Kopila na sjevernom kraju Blatskog polja, koja svojim položajem dominira nad Blatskim poljem i Velolučkim zaljevom. Gomile su smještene na istaknutim vrhovima te su imale dvostruku ulogu: grobnog humka i izvidnice (RADIĆ, 2001.). Na zapadnom dijelu otoka Korčule nalazi se veći broj gomila u području Potirne i na okolnim padinama brežuljaka koja okružuju Blatsko polje.

Grčka kolonizacija zahvatila je otok Korčulu u dvije povijesno-geografske razvojne faze. Prva je bila arhajska, u koju spada još neubicirana knidska kolonija iz 6. ili najkasnije 5. st. pr. Kr., dok je druga bila vezana uz osnutak isejske supkolonije u Lumbardi, u 3. st. pr. Kr. (RENDIĆ-MIOČEVIĆ, 1980.). Za vrijeme grčke kolonizacije došlo je do napuštanja uzvisina kao mjesta stanovanja i do spuštanja stanovništva u nove naseobine na morskoj obali. Naseljavanje područja bliže moru značilo je vrjednovanje novih lokacija koje su prirodno zaštićene i lako se mogu obraniti. Svi antički lokaliteti smješteni su na nadmorskim visinama do 150 metara (RADIĆ, 2001.).

Uz agrarne površine na zapadnom dijelu otoka Korčule zadržana je naseljenost, što potvrđuju ostatci rimskih lokaliteta, najčešće rustičkih vila. Većina ih se nalazi uz rub polja u kršu (Blatsko polje, Beneficij, Zmalovščica, Bradat, Vrbovica), obično na sjevernoj strani ili na blagom prijevoju. Dio ih je smješten uz obale zaklonjenih uvala (Prižba, Poplat). U odnosu na prapovijesni krajobraz to je značilo bitne promjene u izgledu i vrjednovanju prostora. O izgledu i vrjednovanju krajobraza u nestalnoj epohi ranoga srednjeg vijeka nedovoljno je izrazitih tragova. Izgleda da je 7. i 8. st. značilo kraj postojanja većine kulturnih mjesta u kraju koji oskudijeva bilo kakvim pouzdanim ostacima iz tog vremena. Sakralni objekti napušteni su uoči dolaska Slavena, tj. Hrvata, na Jadransko more. Po svoj prilici tek je u 14. i 15. st. obnovljeno štovanje starih zaštitnika, ali u novim crkvicama na sigurnijim dijelovima kopna. Nije poznato niti jedno starije starohrvatsko groblje, što samo po

Luka. The archeological explorations of Vela spila have confirmed continuous human presence from the late Paleolithic until the midpoint of the Bronze Age (ČEČUK, RADIĆ, 2005).

The spatial disposition of the Bronze Age and the Iron Age archeological sites on the island is almost regular. Their position is determined by the extension of the island and the need to connect the western and the eastern side of the island. The hill-forts were built in positions from where it is easy to control important anchorages, fertile areas and roads. It is notable that there is a range of hill-forts (observation posts), built parallel to the extension of the Pelješac Channel because of the need to control the traffic through this important channel (RADIĆ, BASS, 2001). There is also a large number of hill-forts in the west of the island. The one that especially stands out is Kopila, a hill-fort on the northern edge of Blatsko polje. Stone mounds are another feature on the prominent hills. Their role in the past was dual; they served both as grave sites and outposts. In the western part of the island there is a large number of such stone mounds in the area of Potirna, as well as on the slopes of hills surrounding Blatsko polje.

The Greek colonization of Korčula occurred in two historical-geographic phases, the first one being archaic, and including the Knidic colony dating back to the 6th or the 5th century B.C. whose exact location has not yet been determined. The other one refers to an Isean sub colony in Lumbarda in the 3rd century B.C. (RENDIĆ-MIOČEVIĆ, 1980). During the Greek colonization the abandonment of the high zones as the primary settlement locations occurred and the population descended into the coastal areas where the new settlements were established. The settling of the areas near the sea was the start of an era of living in the areas which were naturally protected and easily defended. All of the archaeological sites from ancient times have been discovered below an elevation of 150 meters (RADIĆ, 2001).

In the vicinity of agrarian areas in the western part of the island the presence of people continued, which was proven by the remains of Roman ruins, mostly villae rusticae. Most of them have been found by the edges of the karst poljes (Blatsko, Beneficij, Zmalovščica, Bradat, Vrbovica), usually along the north edge or on a mild pass. Some of them are also situated by the shores of sheltered coves (Prižba, Poplat). Compared with the prehistoric landscapes, this was a significant change in the overall appearance and valorization of the area. However, there are only a few dependable

sebi omogućuje uvid u mehanizme naseljavanja otoka Korčule u ranome srednjem vijeku, a time i njezina zapadnog dijela. Početkom 9. st., kada je prostor starorimske pokrajine Dalmacije bio interesna sfera Bizanta i Franaka, taj dualitet pogodovao je naseljavanju Hrvata. Tako su se Neretvani (Pagani) koncentrirali u širem prostoru ušća rijeke Neretve i zavladao otocima Bračom, Hvarom, Korčulom i Mljetom (FORETIĆ, 1971.). U geopolitičkom pogledu, sve do 1420. često su se mijenjale uprave nad otokom. Otok je pod hrvatskom vlasti kao dio Neretvanske oblasti bio sve do 1000., kada ga Mlečani osvajaju i drže neko vrijeme. Navedene povijesno-geografske činjenice otoka Korčule ujedno su pretpostavka za rani srednjovjekovni povijesno-geografski razvoj zapadnog dijela otoka Korčule i njegova najvećeg naselja Blata. Važan materijalni dokaz o naseljenosti i važnosti zapadnog dijela otoka Korčule je crkvice sv. Kuzme i Damjana u Zablaću iz 9.-11. stoljeća, koja je jedini sačuvani sakralni objekt na otoku iz tog razdoblja (DOKOZA, 2002.). U razdoblju od 1413. do 1417. otok je Korčula u sastavu Dubrovačke Republike. Godine 1420. Dubrovačka Republika predaje otok na upravu Veneciji i otada pa sve do propasti Mletačke Republike, odnosno do 1797., otok je pod upravom Mlečana (FORETIĆ, 1971.). U srednjem vijeku funkcionira kao otočna komuna kojoj je glavno obilježje decentraliziranost, što je odredilo i koncentraciju naseljenosti na otoku. Grad Korčula bio je središte otočne komune, ali ne i najveće naselje otoka. Zbog pedogeografske osnove i značenja poljoprivrede kao glavne djelatnosti, najveća koncentracija stanovništva razvila se na zapadnom dijelu otoka, upravo uz Blatsko polje, odnosno u naselju Blato (DOKOZA, 1997.). Blatsko polje i okolna polja (Zablaće, Ančinovo, Zmalovšćica, Gudulija) glavno su područje za proizvodnju vina i ulja, te uzgoj žitarica na otoku Korčuli. Istočni dio otoka zbog nedostatka obradivih površina orijentirao se ponajviše na pomorstvo, brodogradnju i kamenoklesarstvo. Otočne komune, za razliku od kopnenih, bilježile su znatno slabiju trgovačku komunikaciju, stoga je poljoprivreda bila najunosnije zanimanje na otoku, što je privlačilo i plemstvo uz agrarne površine (DOKOZA, 1997.), a takvih primjera ima posebice i na zapadnom dijelu otoka Korčule. Prvi mletački podatak o broju stanovnika otoka Korčule je iz 1525. i govori o *2000 ljudi sposobnih za oružje*, što znači da otok broji osam do devet tisuća stanovnika (LAJIĆ, 1992.).

traces of the appearance and spatial valorization in the tempestuous early Middle Ages. It appears that the 7th and the 8th century marked the ending of many cult locations in an area short of reliable archaeological traces of that time. Sacral buildings were mostly abandoned before the arrival of the Slavs i.e. Croats on the Adriatic coast. Apparently, it wasn't until the 14th and the 15th century that the worship of the old protectors was restored, but in new churches and chapels at safer locations in the interior of the island. There are no traces of any old Croatian cemeteries, and this fact itself provides an insight into the processes of settling Korčula Island in the early Middle Ages. At the beginning of the 9th century, when the area of the former Roman province Dalmatia was within the sphere of interest of both the Byzantines and the Franks, the duality itself was favorable to the settling of Croats. Thus, the Neretvans (Pagans) settled in the wide area of the Neretva's delta, and gained control of the islands Brač, Hvar, Korčula and Mljet (FORETIĆ, 1971). Geopolitically, the control of the island was often changing until 1420. The island was under the rule of Croats as a part of the Neretvan territory until the year 1000 when it was conquered by the Venetians who ruled it for a while. The abovementioned historical-geographic facts about Korčula Island represent a base for the early medieval historical-geographic development of the western part of the island and its largest settlement Blato. The important material evidence of settlement and importance of the western part of Korčula Island is the small chapel of St. Kuzma and Damjan in Zablaće from the 9th – 11th century period which is the only sacral remnant on the island from that time (DOKOZA, 2002). From 1413 to 1417 Korčula Island was ruled by the Republic of Dubrovnik. In 1420 the Republic of Dubrovnik handed it over to the Venetians who controlled it until the fall of the Venetian Republic in 1797 (FORETIĆ, 1971). In the Middle Ages, Korčula Island was an island commune. The main feature of this commune was its decentralization, which determined the concentration of population on the island. The town of Korčula was the center of the island commune, but not the largest settlement on the island. Due to the natural characteristics of soils, and the importance of agriculture, the largest concentration of population was on the west part of the island by the fertile Blatsko polje (DOKOZA, 1997). Blatsko polje and the surrounding area (Zablaće, Ančinovo, Zmalovšćica, Gudulija) are the main area of production of wine, oil and crops on Korčula Island. It was because of the lack of fertile zones that the eastern part of the island was mostly oriented to maritime affairs, shipbuilding and stone-carving. Unlike the ones on the mainland,

Prvi poznati spomeni sela otoka Korčule: Žrnova, Pupnata, Čara, Smokvice i Blata nalaze se u ispravama koje datiraju iz 1327. Naselja se tada javljaju već kao razvijena, što znači da su znatno starija od njihova prvog spomena u arhivskim dokumentima (DOKOZA, 1997.). Dakle, na temelju povijesnih izvora i materijalnih ostataka moguće je približno rekonstruirati tijek razvoja otočnoga, pretežito ruralnoga krajobraza, u kojem se očitovala prostorna organizacija i prevladavajući primarno krški otočni prirodni resursi.

Razvoj naselja Blata i Vela Luka

Naselje Blato smjestilo se po sredini zapadnog dijela otoka Korčule, uz Blatsko polje, po kojem je mjesto i dobilo ime. Nije poznata precizna datacija postanka tog naselja, koje je zasigurno nastalo znatno prije 15. st., jer se u istom stoljeću spominje u arhivskim spisima čak devet crkava, a spominju se i u ispravi iz 14. st. Svih devet crkava nije izgrađeno odjednom, već su nastajale u određenom vremenskom rasponu. Nadalje, neke su od njih građene na ruševinama starijih crkava, a neke nadograđivane, što potvrđuje starost naselja od prije 15. st., ali i demografski razvoj, jer je promjena veličine sakralnih objekata, posebno središnjih župnih crkava, jedan od pokazatelja promjene broja stanovnika (GJIIVOJE, 1969.).

U srednjem vijeku Vela Luka kao naselje nije postojala. Spominje se u ispravama koje potječu iz 15. i 16. st., ali samo kao geografski pojam. U to vrijeme na području današnjeg mjesta nalaze se četiri kaštela korčulanskih plemića te obližnja crkva sv. Vicenza iz 16. st. i crkva sv. Ivana u Gradini iz 15. st. Korčulanski plemići (Izmaeli, Gabrijević, Nikoničić ili Kanavelić) u svom su posjedu na području Vele Luke imali brojna imanja (MARIČIĆ, 1997.) koja će kasnije doći u vlasništvo novih doseljenika. Nastanku naselja Vela Luka prethodila je litoralizacija lokalnih razmjera, tj. postupno *spuštanje* stanovništva iz Blata prema obali. Stanovništvo je najprije naseljavalo padine krških udubina koje se nalaze između Blatskog polja i Veloluškog zaljeva. Većina se blatskih obitelji nastanila uz plodna područja na prostoru Potoračja, Zdračeva, Gudulije i Zablaca. O tom naseljavanju područja u unutrašnjosti otoka svjedoče toponimi koji su nastali prema prezimenima ili imenima obitelji što su se tu nastanile: *Žuvelića stani*, *Vlašića glavica*,

the island communes had much weaker trade communications, which is why agriculture was the most lucrative occupation on the island. This is why the aristocracy was also attracted to the agrarian zones (DOKOZA, 1997), and such examples can be seen in the western part of the island, too. The first Venetian figure of population number is from 1525 and it mentions *2000 men capable of bearing arms* which means that the island probably had a population of about 8000 – 9000 (LAJIĆ, 1992).

The first record of the villages Žrnovo, Pupnat, Čara, Smokvica and Blato appears in the documents from 1327. Since the villages are mentioned as fully formed and developed, they are most probably much older than the first record of them (DOKOZA, 1997). In conclusion, based on the historical evidence and the material remains, it is possible to reconstruct the course of development of the island's predominantly rural landscapes which reflect spatial organization and the prevailing natural resources related to karst.

Development of the Settlements Blato and Vela Luka

Blato settlement is situated in the interior of the western part of Korčula Island, in the vicinity of Blatsko polje, the area which the settlement was named after. The precise date of the founding of Blato is not known. It was probably founded long before the 15th century because, according to the documents, nine churches were mentioned in the records from the 14th century. The churches were not built at the same time; they were built gradually. Furthermore, some of them were built on the foundations of older churches, and some were reconstructed, which confirms that the settlement existed before the 15th century. It is also a proof of the demographic development, since the change in size of sacral buildings (especially parish churches) usually serves as an indicator of population trends (GJIIVOJE, 1969.).

In the Middle Ages, Vela Luka did not exist as a settlement. Its name appears in the documents from the 15th and the 16th century, but merely as a geographic term. In those times, there were four castles of the Korčula's nobles in the area of today's Vela Luka. There were also the church of St. Vicenzo (16th century) and the church of St. John in Gradina (15th century). The nobles of Korčula (Izmaeli, Gabrijević, Nikoničić or Kanavelić) possessed a lot of land in the area of Vela Luka (MARIČIĆ, 1997); lands which would later on be owned by the new settlers. The founding of Vela Luka followed the process of litoralization in local terms, i.e. the gradual

Slika 2. Dio Blatskog polja na otoku Korčuli
Figure 2 A scene from Blatsko polje on Korčula Island

Marinovića doci i *Boškovi stani*, a ista ta prezimena nalaze se i u susjednom Blatu (MARIČIĆ, 1997.).

Pučinska izoliranost, a pogotovo nesigurnost na moru, uvjetovala je nastajanje tisućljetne zatvorene autarkične gospodarske organizacije na otocima jer su otočani morali osigurati za sebe najpotrebnija sredstva prehrane i organizirati osnovne zanatsko-obrtničke aktivnosti. To vrijedi i za zapadni dio otoka Korčule. Obradive površine razmjerno su male i nalaze se u krškim udubinama u unutrašnjosti otoka, dok su padine i obala početkom novog vijeka bile još neobrađene, s inicijalnim pokušajima krčenja. U svim krškim udubinama po čitavoj duljini otoka uzgajala se ponajviše vinova loza i smokva, a u najplodnijem, Blatskom polju uzgajalo se u znatnoj mjeri i žito (KALOGJERA, 1977.).

Sredinom 19. stoljeća (1848.) javlja se u Francuskoj zaraza luga (*Oidium Tuckery*), koja se brzo proširila i na vinograde sjeverne Italije (1850.), zbog čega je značajno opala proizvodnja vina u zahvaćenim područjima.

"descent" of population from Blato towards the shore. Initially, the population settled the slopes of karst valleys between Blatsko polje and the bay of Vela Luka. Most of the families from Blato settled the fertile zones in the areas of Potoračje, Zdračevo, Gudulija and Zablaće. Among the evidence of that settling there are the local toponyms which partially bear the family names of the settlers: *Žuvelića stani*, *Vlašića glavica*, *Marinovića doci* and *Boškovi stani*. The same names can be found in the neighbouring Blato (MARIČIĆ, 1997).

The isolated maritime position has, together with the general hazards of sea travel, caused the appearance of the autarchic economy on the islands many centuries ago. Consequently, the inhabitants had to ensure the minimum of food supplies, as well as to organize the basic manufacture activities. These trends can be traced in the west part of Korčula Island, too. The fertile areas were relatively small and positioned in karst valleys of the island's interior, while the slopes and the shore were only in the initial phase of land clearing. In all of the karst valleys on the island it was common to grow grapes

Pad proizvodnje značio je otvaranje tržišta za dalmatinska vina (DEFILIPPIS, 2001.). Polet vinogradarstva, izazvan lugom u Italiji, kratko je trajao (1850.-1860.), ali dovoljno da se krene s krčenjem maslinika i sadnjom vinove loze. Na otoku Korčuli gotovo su sve padine krških udubina i uzvisine terasirane, a na njima su zasađeni vinogradi. Krajobraz terasastih vinograda posebno se ističe na južnoj prisojnoj obali (KALOGJERA, 1975.). Uništenje velikog dijela talijanskih vinograda pogodovalo je gospodarskom prosperitetu nekih hrvatskih otočnih priobalnih naselja koja su zamijenila naturalnu razmjenu dobara i postupno prešla na novčanu ekonomiju. U tom kontekstu, zbog sve veće potrebe za izvanotočnom komunikacijom te zbog postizanja agrarnog maksimuma u Blatu, nastaje naselje Vela Luka na krajnjem zapadu otoka.

Svojevrsna prvobitna akumulacija kapitala omogućila je razvoj brodogradnje i manufaktura, što je dovelo do naglog razvitka mjesta. Vela Luku ne naseljava samo stanovništvo iz susjednog Blata nego i izvanotočni migranti, o čemu svjedoče prezimena kojih nema u susjednom Blatu (Antunović, Mioević, Vidulić, Vučetić, Zlokić) (MARIČIĆ, 1997.). Doseljeno stanovništvo u najvećem je broju s otoka Brača i Hvara, premda je prisutno doseljavanje i s drugih hrvatskih otoka. Po zanimanju su bili trgovci i obrtnici, što pokazuje porast gospodarskih aktivnosti naselja temeljenih uglavnom na trgovini vinom.

Gospodarski polet i prosperitet u drugoj polovici 19. st. uslijedio je i nakon haranja filoksere u Francuskoj. Nastavlja se s krčenjem stoljetnih maslinika i voćnjaka te se gotovo svi gospodarski potencijali otoka usmjeravaju na proizvodnju vina. Razdoblje konjunktura vina, koje je trajalo od 1870. do 1890. godine, potaknulo je demografsku eksploziju priobalnih i otočnih naselja Dalmacije (LAJIĆ, 1992.), pa tako i Vele Luke i Blata.

Gospodarski polet zacijelo je pridonio rastu ukupnog broja stanovnika (Tab. 1.), koji je bio prisutan u svim naseljima otoka, no znatno je bio izraženiji upravo na zapadnom dijelu otoka Korčule. Naselja Blato i Vela Luka, kao nosioci agrarne proizvodnje na otoku, bilježila su visoke stope prirodnog prirasta. Premda je došlo do razdvajanja naselja Vele Luke od naselja Blata, to za Blato nije značilo pad broja stanovnika, koje je u razdoblju 1880.-1890. zabilježilo stopu rasta

and figs, while grain was grown in the most fertile area of Blatsko polje (KALOGJERA, 1977).

In the mid-nineteenth century (1848) an epidemic of *Oidium Tuckery* broke out from France and to the vineyards of northern Italy (1850) which caused a decrease of wine production in the affected areas. At the same time, this decrease rendered possible for Dalmatian wines to enter the market (DEFILIPPIS, 2001). Still, this wine-growing boom caused by the epidemics in Italy did not last long. It ended around 1860, but it lasted enough to start the process of land-clearing in the areas formerly covered with olive trees and growing wine in their place. Almost all of the slopes of karst recesses and elevations on Korčula Island were formed into terraces and planted with vineyards. The landscape of vineyard terraces is a specific feature of the southern shore exposed to sun (KALOGJERA, 1975). The devastation of vineyards in Italy was very favorable to the economic prosperity of some Croatian island settlements, which consequently shifted from the exchange of goods onto the monetary economy. Thus, a need for expanding the radius of communications outwards and reaching the agrarian maximum in Blato led to the founding of Vela Luka on the far west end of the island.

The initial accumulation of capital enabled the development of shipbuilding and manufacture which consequently led to a rapid prosperity and growth of the settlement. Vela Luka was not settled only by the inhabitants from neighbouring Blato, but also by migrants from out of island. This can be concluded from the analysis of some of the surnames in Vela Luka which are not present in Blato (like Antunović, Mioević, Vidulić, Zlokić) (MARIČIĆ, 1997). Those migrants mostly came from Brač and Hvar islands, although there were migrants from other islands too. They were mostly traders and manufacturers, which shows the tendency of economic growth mainly based on the wine trade.

The economic élan and prosperity in the second half of the 19th century followed the epidemics of phylloxera in France. The process of clearing the olive-groves and orchards in favor of vineyards continued, and all of the economic capacities of the island became focused on wine production. The era of wine-growing lasted from 1870 to 1890 and caused the population boom in the coastal and island settlements and towns in Dalmatia (LAJIĆ, 1992), and Vela Luka and Blato were not excluded from that trend.

The economic boom must have contributed to the population growth (Table 1). The population growth occurred in all of the settlements on the island, and was very noticeable in its western part.

Tablica 1. Kretanje broja stanovnika otoka Korčule tijekom 19. st.
Table 1 The population trends on Korčula Island during the 19th century

	Broj stanovnika					
	Population					
	1837.	1853.	1869.	1880.	1890.	1900.
Korčula	2 116	2 168	1 992	2 125	2 069	2 182
Lumbarda	479	580	703	831	1 029	1 197
Žrnovo	847	969	1 152	1 385	1 645	1 606
Račišće	410	436	491	591	776	834
Pupnat	363	355	425	505	578	666
Čara	345	349	380	398	499	602
Smokvica	484	496	495	522	659	840
Blato	*4 245	3 450	*4 928	4 075	5 049	5 887
Vela Luka	-	1218	-	1 956	2 630	3 563
Ukupno	9 289	10 021	10 566	12 388	14 939	17 377
Total						

Izvor: za 1837. A. KALOGJERA, 1971., za 1857.-1890. KORENČIĆ, 1979.

Source: A. Kalogjera (1971) for 1837, and Korenčić (1979) for 1857-1890 period

* zajedno s naseljem Vela Luka

* together with Vela Luka

od 23,36%, dok je Vela Luka u istom razdoblju bilježila stopu rasta od 35,67 %.

U ranijim popisima stanovništva (KORENČIĆ, 1979.) neki dijelovi današnjih općina Vele Luke i Blata u razdoblju od 1857. do 1971. godine u pojedinim su popisnim godinama bili iskazivani zasebno kao dio naselja. Kao dio naselja uglavnom su iskazane okolne uvale Vele Luke i Blata. Za naselje Vela Luka Triporti navodi se kao dio naselja; popisom 1880. godine u tom je zaseoku utvrđeno 40 stanovnika, a zadnjim popisom u 1961. godini Triporti su imali 6 stanovnika. Za naselje Blato veći je broj luka bio iskazivan kao dio naselja Prigradica, Babina, Dance, Vela i Mala Rasoha. Luke Babina i Prigradica najveći su broj stanovnika imale 1921. godine. Tada je u Prigradici popisano 130, a u Babini 200 stanovnika. Najveće je naseljeno područje u unutrašnjosti zaselak Potirne. Prostor Potirne zauzima površinu od 4,06 km² (PROSTORNI PLAN UREĐENJA OPĆINE BLATO, 2006.), priobalni dio čine uvale Grdača, Žalić, Garma, Nova i Slatina. Zaselak Potirna čine dva manja zaseoka Gornja Potirna i Donja Potirna. Gornja se Potirna nalazi na padinama brežuljkastog terena, a Donja je Potirna smještena uz plodno polje. Zaselak Potirne najveću je naseljenost imao između dva svjetska rata. Prema popisu stanovništva 1921. godine tu je živjelo 220, a 1931. godine 228 stanovnika (KORENČIĆ, 1979.).

Blato and Vela Luka had high population growths which were due to the fact that they were main agrarian centres. Although the separation of Vela Luka and Blato took place, that did not slow down the increase of population in Blato which was around 23.36% in the period from 1880 to 1890. In the same period, the population of Vela Luka was increased by 35.67%.

In earlier population censuses between 1857 and 1971 (KORENČIĆ, 1979) some parts of today's municipalities Vela Luka and Blato were listed as parts of a settlement. The coves in the vicinity of Vela Luka and Blato are among such areas. Triporti is listed as a part of Vela Luka, with 40 inhabitants in 1880. In the last population census where this hamlet was listed (1961), there were only six inhabitants. Several coves were listed as parts of Blato: Prigradica, Babina, Dance, Vela Rasoha and Mala Rasoha. Babina and Prigradica had the largest population in 1921, with 130 inhabitants in Prigradica and 200 in Babina. The most populated area in the island's interior is the settlement of Potirne. The area of Potirne is about 4.06 sq km (PROSTORNI PLAN UREĐENJA OPĆINE BLATO, 2006). The coastal area includes the coves Grdača, Žalić, Garma, Nova and Slatina. The settlement itself consists of two villages – Gornja Potirna and Donja Potirna. Gornja Potirna is situated on the slopes of a rolling area, while Donja Potirna is in the vicinity of a fertile field. Potirne reached the highest population between the two world wars. According to the 1921 census, its population was 220, and in 1931 it was 228 (KORENČIĆ, 1979).

Slika 3. Područje Dalmacije (crvenom bojom označeno) zahvaćeno filokserom 1909. godine
 Figure 3 Areas of Dalmatia affected by phylloxera (marked with red color) in 1909.

Izvor / Source: Übersichts-Karte: Winbau-Gebiete Österreich's und der in denselben von der Reblaus befallenen Flächen nach dem Stande vom Jahre 1909, K. u. K. Milit.-geographisches Institut, Wien, 1909, Državni arhiv u Zadru.

Kretanje broja stanovnika Vele Luke i Blata

Početak 20. stoljeća, nakon melioracijskih radova na odvodnji Blatskog polja, (1911.) na zapadnom dijelu otoka Korčule počinje se oblikovati blatsko-velolučka zona koja je demografski znatno istaknutija od glavnog urbanog središta na otoku grada Korčule (MAGAŠ, 1998). U međupopisnom razdoblju 1900.-1910. godišnja stopa rasta broja stanovnika Vele Luke i Blata iznosila je 2,2% (Tab. 2.). U sljedećemu međupopisnom razdoblju zadržan je isti trend kod obaju naselja, s nešto nižom godišnjom stopom rasta, koja je za naselje Vela Luka iznosila 1,45%, a za naselje Blato 1,33%. Nagli porast broja stanovnika u prethodnim razdobljima rezultirao je pojavom i jačanjem agrarne prenapučenosti te brojnijom osnovom mladog stanovništva tih naselja. Međutim, posljedice uvođenja *vinske*

Population trends in Vela Luka and Blato

At the beginning of the 20th century, following the work on the drainage of Blatsko polje, a Blato-Vela Luka zone starts to form at the western part of Korčula Island. It is more demographically prominent than the main urban center of the island, the town of Korčula (Magaš, 1998). In the inter-census period from 1900-1910 the annual population growth of Vela Luka and Blato was 2.2% (Tab. 2). Similar trend was retained in the following inter-census period, but with a slightly lower annual growth (Vela Luka 1.45% and Blato 1.33%). A sudden population growth in the preceding periods resulted in the occurrence and the strengthening of agrarian overpopulation, as well as a large base of young population on the island. However, the consequences of implementing the *wine clause* (1891) and the local spread of phylloxera started to

klauzule (1891.) i lokalno širenje floksere počinju se negativno odražavati na monokulturnu poljoprivredu otoka Korčule, pa tako i njezina zapadnog dijela.

Iako je floksera prvo zabilježena na otocima sjeverne Dalmacije (1896.), a prostor srednje Dalmaciju zahvatila je 1909. (Sl. 3.) korčulanski je težak ipak nespreman dočekao pojavu floksere. Krajem Prvoga svjetskog rata na zapadnom dijelu otoka vinogradi su bili potpuno uništeni (BAČIĆ, MARINOVIĆ, 2005.). Na čitavom otoku u razdoblju od 1896. do 1929. obradive su površine smanjene za 10,2% (KALOGJERA, 1975.), osobito se smanjuju vinogradarske površine u Blatu i Veloj Luci, gdje su nekad bile najzastupljenije. Obnova vinograda na američanskoj je podlozi bila spora, kao i davanje značajnijeg uroda maslinika, a uzgoj povrća bio je samo za osobne potrebe, stoga je uslijedilo razdoblje obilježeno velikim prekomorskim migracijama što se osobito nepovoljno odrazilo na ukupan broj stanovnika Vele Luke (Tab. 2.). Emigracijska kretanja stanovništva Blata ublažena su visokim stopama prirasta početkom 20. st., stoga do 1931. godine nije došlo do pada ukupnog broja stanovnika. Najjače godine iseljavanja bile su 1924. i 1925., kada je samo iz Vele Luke i Blata iselilo oko 2000 stanovnika (KALOGJERA, 1970.).

Prema prvom popisu stanovništva poslije Drugoga svjetskog rata oba su naselja zabilježila ukupan pad broja stanovnika. Depopulacija je uvjetovana smanjenjem prirodnog prirasta, posebice u ratnim godinama, kada je na otočno stanovništvo utjecao ratni mortalitet, ali i neposredna ratna zbivanja, siromaštvo i glad. Proces industrijalizacije i razvoj turizma u drugoj polovici 20. st. imali su značajnu revitalizirajuću ulogu za daljnji razvoj Vele Luke i Blata. Vela Luka od druge polovice 20. st. pa do posljednjeg popisa stanovnika nema izrazitih oscilacija u kretanju broja stanovnika, kao što je to slučaj kod susjednog Blata. U Blatu je izraziti pad broja stanovnika zabilježen u popisnim godinama 1948. i 1981., kada iznosi preko 30% u odnosu na prethodnu popisnu godinu. Emigracija u prekomorske zemlje posebno je izražena kod stanovništva Blata, odakle je u razdoblju 1946.-1966. godine iselilo 1137 stanovnika (KALOGJERA, 1971.). Posljednji popis stanovništva 2001. godine za oba je naselja pokazao određen pad broja stanovnika u odnosu na prethodnu popisnu godinu. Budući da je iselilo uglavnom mlado i radno sposobno stanovništvo, ugrožena je bioreprodukcija, a erodirana je i ekonomska snaga stanovništva. Depopulacija tako od posljedice postaje uzrok nepovoljnih društveno-gospodarskih procesa.

reflect unfavorably on the mono-cultural agriculture of Korčula Island, including its western part.

Although phylloxera initially occurred on the islands of northern Dalmatia in 1896 and did not spread to central Dalmatia until 1909 (Fig. 3), the peasants of Korčula Island were not prepared to deal with it. By the end of the World War I, the vineyards in the western part of the island were completely devastated (BAČIĆ, MARINOVIĆ, 2005). The fertile area on the entire island was reduced by 10.2% (KALOGJERA, 1975). It especially affected the vineyard areas in Blato and Vela Luka where their area was considerable. The revitalization of the vineyards on the American soil-base was slow, as well as the return to the levels of sufficient crop of olives, while vegetable growing was merely sufficient for personal needs. Consequently, a period of extensive overseas emigration occurred, which affected the population number of Vela Luka (Tab. 2). High emigration rates in Blato were eased by increased natural population growth at the beginning of the 20th century, which is why the total population number did not decrease until 1931. The most intensive emigration was in 1924 and 1925, when 2000 people emigrated only from Vela Luka and Blato (KALOGJERA, 1970).

The first population census after the World War II showed an overall decrease in population number. Depopulation was caused by the decreased natural growth during the war, combined with the war mortality and the post-war poverty and famine. The process of industrialization and the development of tourism in the second half of the 20th century have played a significant revitalizing role in the further development of Vela Luka and Blato. From the beginning of the second half of the 20th century until the last population census in 2001 there were no marked oscillations in the population number of Vela Luka, while the situation in Blato was different. A significant decrease in population number was recorded in 1948 and 1981, with 30% less inhabitants than recorded in the preceding census. The overseas emigration from Blato was quite extensive, with 1137 inhabitants emigrating in the period from 1946 to 1966 (KALOGJERA, 1971). The last population census in 2001 showed a certain decrease in population number in both settlements if compared to the one from 1991. Since it was mostly young population with working ability that left the island, it jeopardized the capabilities of (bio)reproduction, as well as the economic perspectives. Thus, depopulation turns from consequence into a cause of the unfavorable socioeconomic processes.

Tablica. 2. Kretanje broja stanovnika naselja Vela Luka i Blato tijekom 20. stoljeća
Table 2 Population of Vela Luka and Blato during the 20th century

Godina Year	Vela Luka				Blato			
	Broj stanovnika		Bazni indeks	Lančani indeks	Broj stanovnika		Bazni indeks	Lančani indeks
	Aps.	Udio u st. ot.			Aps.	Udio u st. ot.		
Year	Population		Fixed base index	Chain index	Population		Fixed base index	Chain index
	Tot.	Share in tot. pop.			Tot.	Share in tot. pop.		
1900.	3 563	18,4	100,0		5 887	30,37	100,0	
1910.	4 334	19,4	121,6	121,6	7 208	32,3	122,4	122,4
1921.	5 026	20,6	141,1	116,0	8 270	33,9	140,5	114,7
1931.	4 038	17,9	113,3	80,3	8 301	36,7	141,0	100,4
1948.	4 091	21,1	114,8	101,3	5 732	29,6	97,4	69,0
1953.	4 310	20,7	120,9	105,3	5 787	27,8	98,3	100,9
1961.	4 297	21,7	120,6	99,7	5 216	26,3	88,6	90,1
1971.	4 193	20,7	117,7	97,6	5 937	29,3	100,8	113,8
1981.	4 398	23,9	123,4	104,9	3 874	21,1	65,8	65,2
1991.	4 464	22,7	125,3	101,5	4 107	20,9	69,8	106,0
2001.	4 380	29,2	122,9	98,1	3 680	24,5	62,5	89,6

Izvor / Source: Naselja i stanovništvo Republike Hrvatske – Retrospekt 1857.-2001., CD-ROM, Državni zavod za statistiku (dalje: DZS), Zagreb, 2005.

Prema popisnim podacima u razdoblju od 1900. do 2001. broj stanovnika Vele Luke porastao je za 22,9%, dok je u naselju Blato došlo do smanjenja broja stanovnika za 37,5%

Prirodno kretanje stanovništva

Prirodna promjena stanovništva Vele Luke u razdoblju od 1984. do 2005. negativna je, s iznimkom nekoliko godina (Sl. 4.) kada je veći broj rođenih nego umrlih. Negativna prirodna promjena (Sl. 5.) prisutna je i kod stanovništva Blata u razdoblju od 1984. do 2005., gdje je jedino 2005. godine veći broj rođenih nego umrlih. Takvo prirodno kretanje stanovništva pokazuje da se radi o prirodnoj depopulaciji obaju naselja.

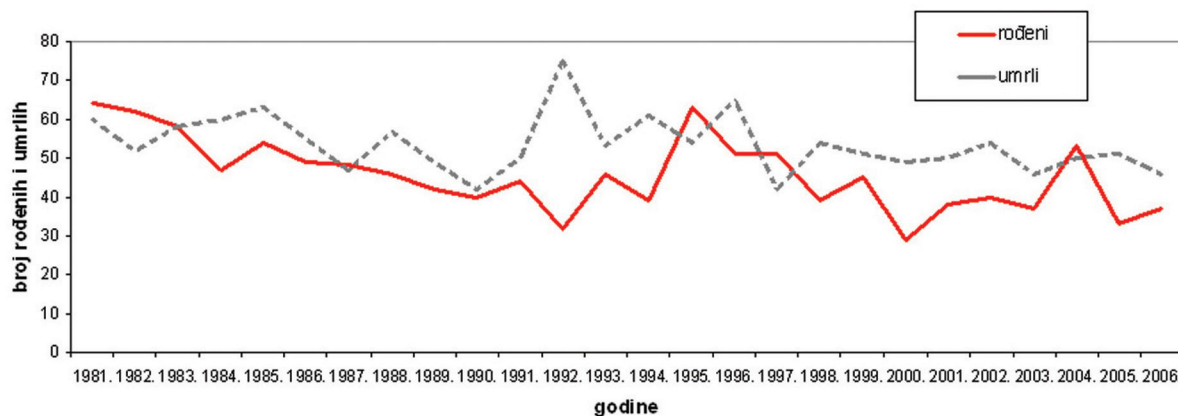
Dobar pokazatelj u razmatranju utjecaja prirodnog kretanja stanovništva je indeks biološke (prirodne) promjene (IBP). On pokazuje postotak smanjenja ili povećanja populacije temeljem prirodne promjene u određenom razdoblju. Indeks biološke promjene za hrvatske otoke u razdoblju od 1991. do 1997. iznosio je -2,73, s tim da je za veće otoke iznosio -2,1 (NEJAŠMIĆ, 2005). U razdoblju od 1991. do 1997. indeks biološke promjene za

According to the census data from the period between 1900 and 2001, the number of Vela Luka inhabitants increased by 22.9%, while in Blato it decreased by 37.5%.

Natural population change

The natural population change in Vela Luka in the period from 1984 to 2005 was mostly negative (natural decrease), with the exceptions recorded in several census years (Fig. 4) when the birth rates were higher than the death rates. The natural decrease (Fig. 5) also appears in Blato, where the increase in the same period was recorded only in 2005. Such natural change proves a natural depopulation in both settlements.

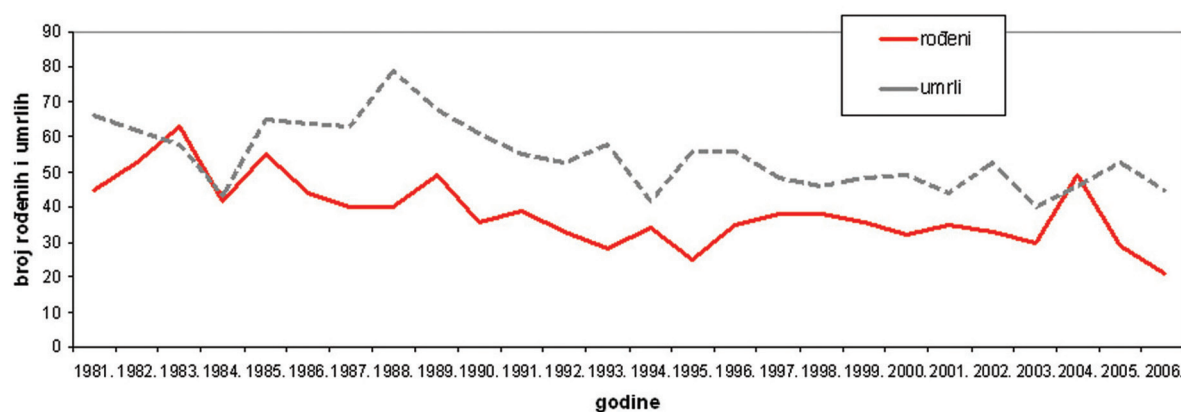
In studying the influence of natural population change, a valid indicator is the index of biological change (BCI). It shows a percentage of population increase/decrease based on the natural change over a certain period. On Croatian islands, during the period from 1991 to 1997, this index was -2.73, while on large islands it was -2.1 (Nejašmić, 2005). In the period 1991-1997, BCI of Vela Luka and Blato exceeded the abovementioned

Slika 4. Prirodno kretanje stanovništva Vele Luke 1981.-2006.

Figure 4 Natural population change in Vela Luka (1981-2006)

Izvor / Source: Tablogrami DZS-a, Umrli i rođeni po naseljima, Zagreb, 1984.-2005., Statistička izvješća 1328, Zagreb, 2007.

Slika 5. Prirodno kretanje stanovništva Blata 1984.-2006.

Figure 5 Natural population trend in Blato (1984-2006)

Izvor / Source: Tablogrami DZS-a, Umrli i rođeni po naseljima, Zagreb, 1984.-2005., Statistička izvješća, 1328., Zagreb, 2007.

Velu Luku i Blato veći je od navedenoga prosječnog intenziteta depopulacije za veće hrvatske otoke, odnosno za Velu Luku iznosio je -2,46, a za Blato -3,0. Otočna populacija tih dvaju naselja ima negativnu prirodnu promjenu te je riječ o biološkoj depopulaciji. Intenzitet depopulacije Vele Luke manji je od intenziteta depopulacije susjednog Blata. Međutim, stanovništvo Vele Luke imalo je u razdoblju od 1953. do 1981. značajke prirodne stagnacije ili progresije, dok u novije vrijeme dolazi do jačanja depopulacijskih procesa u tom naselju. Blato u istom razdoblju već ima obilježje depopulacijskog naselja.

Nakon duljeg razdoblja depopulacije naselja Blata lokalne su vlasti 2008. g. donijele hvalevrijednu mjeru provođenja eksplicitne populacijske politike. Pronatalna varijanta

average depopulation intensity of larger Croatian islands (Vela Luka -2.46, and Blato -3.0). The population of these two settlements shows a natural decrease (biological depopulation). The depopulation intensity of Vela Luka is lower than that in Blato. However, the population of Vela Luka had characteristics of natural stagnation or progression in the period from 1953 to 1981. But the depopulation processes in this settlement have been increasing recently. In the same period, the depopulation has already been a feature of Blato.

After a longer period of depopulation in Blato the local authorities brought a wiseworthy measure of implementing an explicit population policy in 2008. A pro-natal population policy contains stimulating measures in terms of financial subventions for each newborn child (a 5000 kn

populacijske politike sadrži poticajne mjere u vidu novčanih naknada za svako rođeno dijete (za prvo rođeno dijete iznos 5000 kn, za drugo rođeno dijete 10 000 kn, za treće dijete 60 000 i za četvrto dijete 72 000 kn).

Opće kretanje stanovništva

U razdoblju 1981.-1991. za Velu Luku i Blato može se utvrditi prevladavanje imigracijskog modela revitalizacije. U oba naselja negativna je prirodna promjena prevladana imigracijskim tokovima koji su utjecali na porast broja stanovnika (Tab. 3.). Demografski trend u razdoblju od 1991. do 2001. nije isti kod obaju naselja. Naselje Blato u tom razdoblju ima demografski trend izumiranja. Razlog je tomu depopulacija, koja nastaje pod utjecajem denataliteta (prirodni pad stanovništva) i negativnoga migracijskog salda. Naselje Vela Luka bilježi pad ukupnog broja stanovnika te prirodni pad, koji je ublažen zbog imigracije, što znači da je taj prostor još uvijek atraktivan za doseljavanje, ali je obnova stanovništva imigracijom ipak nedostatna za vidno poboljšanje nataliteta.

Prema popisnim podacima o migracijskim obilježjima iz 2001. oko 70% stanovništvo Vele

subvention for a firstborn child in the family, 10000 kn for the second child, 60000 kn for the third child, and 72000 for the fourth child).

General population trend

In the period from 1981 to 1991 the prevailing model of revitalization of Vela Luka and Blato is an immigration model. The population decrease in both settlements was overcome by immigration trends, which influenced the consequent population increase (Tab. 3). The population trend in the period from 1991 to 2001 was not the same in the two settlements. Namely, the censuses show that Blato went through demographic extinction under the influence of natural population decrease, as well as the negative migration balance. On the other hand, Vela Luka had a natural decrease and the decrease in the total population number, but with immigration which lowers the rate of population loss. It means that the area of Vela Luka is still attractive for newcomers. But the revitalization through immigration was however insufficient for a noticeable improvement of birth rate.

According to the census migration data from 2001, approximately 70% of the population of

Tablica 3. Tipovi općeg kretanja stanovništva Vela Luke i Blata 1981.-2001.
Table 3 General population trends in Vela Luka and Blato

Razdoblje Period	1981. – 1991.		1991. – 2001.	
	Vela Luka	Blato	Vela Luka	Blato
Naselja Settlements				
Prirodna promjena Natural change	-39	-178	-127	-182
Migracijski saldo Net migration	105	411	43	-245
Porast/Pad popisna promjena Increase/decrease census change	66	233	-84	-427
Tip općeg kretanja stanovništva Type of general population trend	I ₂	I ₂	I ₄	E ₄
Demografski trend	obnova imigracijom	obnova imigracijom	vrlo slaba obnova imigracijom	izumiranje
Demographic trend	revitalization caused by immigration	revitalization caused by immigration	very slow revitalization caused by immigration	extinction

Izvor / Source: Naselja i stanovništvo Republike Hrvatske – Retrospekt 1857.-2001., CD-ROM, DZS, Zagreb, 2005., Tabloграмi DZS-a, Umrli i rođeni po naseljima 1981.-2001.

Tablica 4. Stanovništvo Vele Luke i Blata prema migracijskim obilježjima 2001.
Table 4 The population of Vela Luka and Blato according to migration features (2001)

Naselja	Ukupno	Od rođenja živi u istom naselju	Doseљeno u naselje stanovanja								
			Iz Hrvatske				Iz inozemstva				
			Ukupno	Iz drugog naselja iste općine	Iz druge općine iste županije	Iz druge županije	Ukupno	Iz BiH	Iz Makedonije	Iz Slovenije	Iz Srbije
Settlements	Total	Lives in the settlement since birth	Immigrants								
			From Croatia				From abroad				
			Total	From other settlement of the same municipality	From other municipality of the same county	From other county	Total	From Bosnia and Herzegovina	From Macedonia	From Slovenia	From Serbia
Vela Luka	4 380	3 255	1 125	0	446	355	321	152	4	11	73
Blato	3 680	2 876	804	6	274	280	236	111	6	6	8

Izvor / Source: Popis stanovništva, kućanstva i stanova 2001., Stanovništvo prema migracijskim obilježjima, po naseljima, DZS, Zagreb.

Luke i Blata živi u svojim naseljima od rođenja (Tab. 3.). Doseљeno stanovništvo čini veći udio u ukupnom broju stanovnika Vele Luke s 33%, dok je taj udio doseљenog stanovništva u Blatu niži, tj. iznosi 28%. Najveći broj doseљenog stanovništva u oba je naselja iz druge općine iste županije. Zapravo se radi u najvećoj mjeri o migracijama između tih dvaju naselja preko ženidbenih/udajnih veza, stoga su u ukupnom broju doseљenih dvije trećine doseљenog stanovništva ženske osobe. U oba naselja značajan je i udio doseљenog stanovništva iz Bosne i Hercegovine, što je posljedica ratnih zbivanja devedesetih godina 20. st.

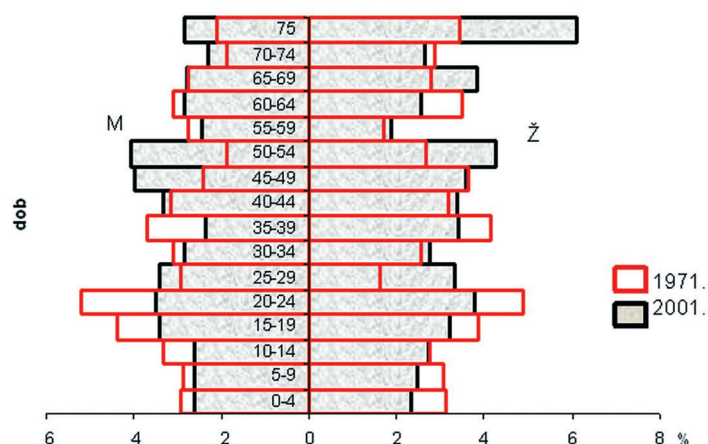
Dobno-spolna struktura

Dobno-spolna struktura Blata i Vele Luke u 2001. prema klasifikaciji dobno-spolnog sastava pripada tipu starog ili kontraktivnog stanovništva (Sl. 6. i 7.). Takav tip piramide obilježava osnovica piramide koja je sužena, a srednji je dio ispupčen, pa piramida poprima oblik urne. Vrh piramide, odnosno udio starijih dobnih skupina, jest preko 8% (NEJAŠMIĆ, 2005). Stanovništvo Blata i Vele Luke

Vela Luka and Blato live there since birth (Tab. 3). The share of immigrants in Vela Luka is around 33%, and in Blato around 28%. Most of the immigrants in both settlements are from one of the other municipalities in the county. Actually, most migrations occur between the two settlements via marriages, which is why women make up two thirds of the total number of immigrants. Both settlements also have a significant number of immigrants from Bosnia and Herzegovina, due to the war in the 1990s.

Age and sex composition

The age and sex composition of Blato and Vela Luka in 2001 belongs to old/contractive population (Figs. 6 and 7). Such demographic pyramid type has a narrowed base and a broader central part (the shape of an urn). The top of the pyramid which represents the older age groups is over 8% (NEJAŠMIĆ, 2005). In 2001 there was over 15% of inhabitants aged 65 or more in Blato and Vela Luka, which means that both of the settlements have extremely old population. This

Slika 6. Usporedba strukture po dobi i spolu stanovništva Vele Luke 1971. i 2001.

Figure 6 The age and sex composition of Vela Luka in 1971 and 2001

Izvor / Source: Popis stanovništva i stanova 1971., Stanovništvo, Pol i starost – I deo, rezultati po naseljima i opštinama, knjiga VIII, Savezni zavod za statistiku, Beograd, 1973.

Popis stanovništva, kućanstva i stanova 2001., Stanovništvo prema dobi i spolu, po naseljima (posebno izdanje), DZS, Zagreb.

2001. ima udio osoba starijih od 65 godina preko 15%, po čemu oba naselja pripadaju tipu izrazito starog stanovništva. Indeks starosti stanovništva Blata iznosi 107,47, a za naselje Vela Luka 98,4, što pokazuje duboku starost stanovništva obaju naselja. Proces starenja stanovništva pokazuje i tipizacija stanovništva koja se temelji na bodovnoj vrijednosti (NEJAŠMIĆ, 2005.), prema kojoj oba naselja pokazuju duboku starost. Prema tome, dobno-spolni sastav stanovništva Vele Luke bodovan je s 72,5, a naselja Blata s 69,0 bodova (2001.).

Na temelju usporedbe dobno-spolne strukture stanovništva Blata i Vele Luke 1971. i 2001. može se uočiti da je stanovništvo tih dvaju naselja već 1971. godine bilo zahvaćeno demografskim starenjem. Za oba naselja 1971. godine na grafičkim prikazima dobni razredi 25-29 i 50-54 godina su *krnji*, što je posljedica smanjenog nataliteta tijekom 1. i 2. svjetskog rata. Spolni je debalans zastupljen u spolnoj strukturi naselja Blata 1971. godine, gdje je visoki udio žena u dobi od 60-65 godina, što je posljedica prekomorske emigracije muškog stanovništva (dvadesetih godina 20. st.) koje je tada pripadalo grupi mladoga aktivnog stanovništva.

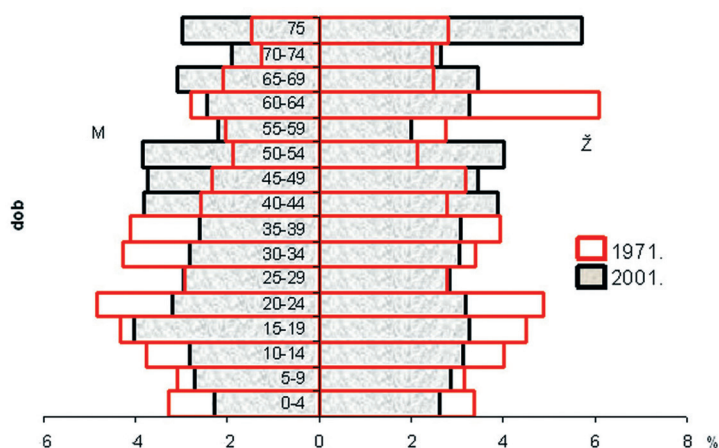
Polazište za razmatranje gospodarske strukture ukupnog stanovništva čini aktivno stanovništvo (radna snaga). Gospodarska se struktura formira preko gospodarske strukture aktivnog

fact is evident from the age index which is 107.47 in Blato and 98.4 in Vela Luka. The aging process is also evident from the typification based on point-system evaluation (NEJAŠMIĆ, 2005), where both settlements show a very old age. According to this system, the population of Vela Luka has 72.5 points and that of Blato 69.0 points (2001).

If the age and sex compositions of Blato and Vela Luka from 1971 and 2001 are compared, it is obvious that the process of population aging had already begun in 1971. Age classes 25-29 and 50-54 illustrated on the graphs for both settlements are truncated, which is a consequence of decreased birth rates during the world wars. The sex imbalance is evident in the sex structure of Blato in 1971, with a high share of women in the 60-65 age group as a consequence of the 1920s overseas emigration of men who then belonged to young and active population.

The basis for analyzing the economic structure of the total population is active population (labor force). The economic structure is formed upon the structure of active population because non-active persons depend on the active members of their families of households and are supported by them (NEJAŠMIĆ, 2005).

According to the census from 1971, Blato had a higher share of active population. That year

Slika 7. Usporedba strukture po dobi i spolu stanovništva Blata 1971. i 2001.

Figure 7 The age and sex composition of Blato in 1971 and 2001

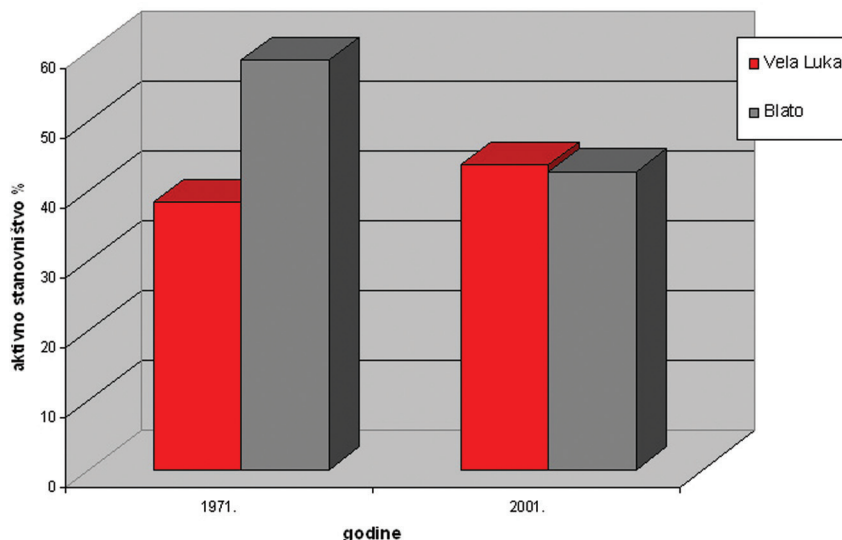
Izvor / Source: Popis stanovništva i stanova 1971., Stanovništvo, Pol i starost – I deo, rezultati po naseljima i opštinama, knjiga VIII, Savezni zavod za statistiku, Beograd, 1973.

Popis stanovništva, kućanstva i stanova 2001., Stanovništvo prema dobi i spolu, po naseljima (posebno izdanje), DZS, Zagreb.

stanovništva, jer neaktivne osobe ovise o aktivnim članovima obitelji i kućanstva koji ih uzdržavaju (NEJAŠMIĆ, 2005).

Prema popisu 1971. godine veći udio aktivnog stanovništva imalo je Blato. To je ujedno i posljednja popisna godina kada je to naselje imalo veći broj stanovnika nego Vela Luka. Zbog metodologije popisa 1971. u aktivno stanovništvo bile su uključene i osobe na privremenom radu u inozemstvu. Izuzimanjem osoba na privremenom radu iz kategorije aktivnog stanovništva kod obaju naselja dobivaju se drukčiji odnosi udjela aktivnog stanovništva. U Blatu on je iznosio 44,2%, a u Vela Luci broj osoba na privremenom radu u inozemstvu 1971. godine bio je znatno manji pa je i udio aktivnog stanovništva bio za oko 2% manji od prikazanog na grafikonu (Sl. 8.). Udio aktivnog stanovništva prema popisu 2001. godine za oba je naselja veći od 40%, što bi bilo približno stopi aktivnosti stanovništva Hrvatske 2001. g., kada je ona iznosila 44,0% (NEJAŠMIĆ, 2005.). U gospodarskoj strukturi stanovništva Vele Luke i Blata veće su se promjene zbile u zastupljenosti pojedinih sektora djelatnosti od 1971. do 2001. godine. Prema podacima za 1971. godinu u gospodarskoj strukturi Blata dominirao je primarni sektor sa 40%. U Veloj Luci prevladavao je sekundarni sektor čija je zastupljenost bila gotovo dvostruko veća nego u Blatu. Glavna

is also the last census year with Blato having a larger population than Vela Luka. Because of the specific census methodology in 1971, the persons temporarily working abroad were also included in the active population. If the persons temporarily working abroad are excluded from the category of active population, it produces different shares of active population in the settlements. In Blato it was 44.2%, while in Vela Luka the number of persons temporarily working abroad was much lower in 1971, so the share of active population was around 2 percent lower than the one presented by the graph (Fig. 8). According to the 2001 census, the share of active population was above 40% in both settlements, which is near the average percentage of active population in Croatia in 2001, around 44.0% (NEJAŠMIĆ, 2005). Bigger changes in the economic structure of population of Vela Luka and Blato occurred in the share of activity sectors in the period from 1971 to 2001. The data from 1971 suggests that the economic structure in Blato was dominated by the primary sector with 40% active population. In Vela Luka it was the secondary sector which employed most of the population, and its share was twice the one in Blato. The main branch of that sector was industry which employed 19% of Vela Luka's population and around 2,6% of the population of Blato. The process of litoralization combined with the intensification of industry had

Slika 8. Udio aktivnog stanovništva naselja Vela Luka i Blato 1971.-2001.

Fig. 8 The share of active population of Vela Luka and Blato 1971-2001

Izvor / Source: Popis stanovništva i stanova 1971. Stanovništvo Delatnost. Rezultati po naseljima i opštinama, Beograd, 1974.

djelatnost tog sektora bila je industrija s udjelom u ekonomskoj strukturi aktivnog stanovništva od 19% za naselje Vela Luka, a 2,6% za naselje Blato. Proces litoralizacije s intenziviranjem industrije u Veloj Luci započeo je pedesetih i šezdesetih godina, a završio sedamdesetih godina 20. stoljeća. Razdoblje industrijalizacije obilježeno je ukupnim padom broja stanovnika naselja Vela Luka. Međutim, već je popisom 1981. godine zabilježen porast ukupnog broja stanovnika od gotovo 5% u odnosu na prethodnu popisnu godinu. To se podudara sa završetkom procesa industrijalizacije i sve većim značenjem tercijarnih djelatnosti u gospodarskoj strukturi. U istom razdoblju naselje Blato imalo je ukupan pad broja stanovnika od gotovo 35% jer proces industrijalizacije u tom naselju još uvijek nije bio dovršen. Prema popisu 1991. godine naselje Vela Luka bilježi pad broja djelatnih u industriji, odnosno taj broj manji je od djelatnih osoba u industriji naselja Blata. Pad broja djelatnih u industriji nadoknađen je razvijanjem tercijarnih djelatnosti, odnosno upošljavanjem stanovništva u turizmu i zdravstvu. Godine 1991. 47% aktivnog stanovništva Vela Luke bilo je zaposleno u tercijarnim djelatnostima, dok je u naselju Blato taj udio bio 34%. Takav odnos zaposlenih u tercijarnim djelatnostima za oba naselja zabilježen je i u popisu 2001. godine (Sl. 9. i 10.).

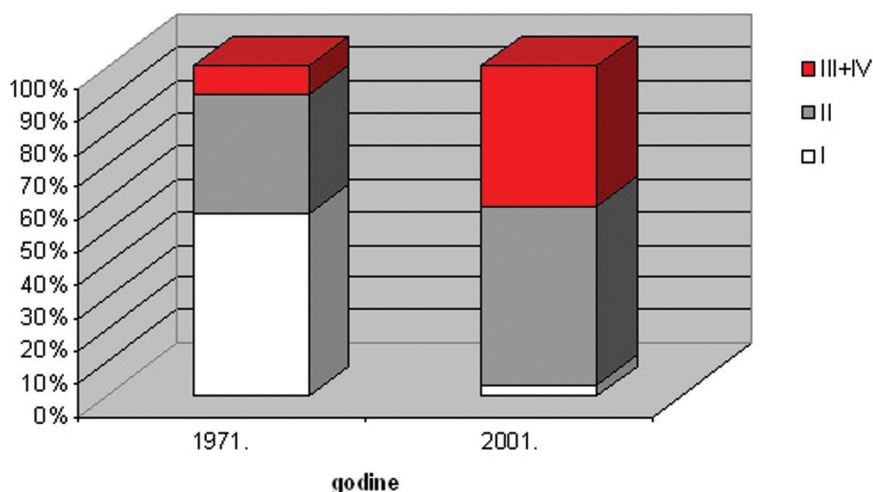
begun in Vela Luka back in the 1950s and 1960s and ended in the 1970s. The era of industrialization was marked by an overall decrease in population of Vela Luka. However, the census of 1981 showed the population increase of 5% in comparison to the previous census year. This data matches the ending of the industrialization process and the beginning of growth of the tertiary sector in the economic structure. In the same period, Blato had a total population decrease of almost 35%, mostly because the process of industrialization had not been completed in that settlement by the time of the census. The 1991 census showed a decrease in number of population employed in industry; that number was lower than the number of the same group in Blato. Lower number of employed in industry was compensated by the development of the tertiary sector branches, namely healthcare and tourism. In 1991, 47% of the active population of Vela Luka was employed in the tertiary branches, while in Blato that share was 34%. Similar percentage of employed in the tertiary activities in both settlement was recorded in the 2001 census (Figs. 9 and 10)

Slika 9. Aktivno stanovništvo Vele Luke prema udjelima u sektorima djelatnosti 1971. i 2001. g.

Figure 9 Shares of the active population of Vela Luka in different economic sectors in 1971 and 2001

Izvor / Source: Popis stanovništva i stanova, Stanovništvo - Delatnost, knjiga X, SZS, Beograd, 1974., Popis stanovništva i kućanstava i stanova 2001.

Slika 10. Aktivno stanovništvo Blata prema udjelima u sektorima djelatnosti 1971. i 2001. g.

Figure 10 Shares of the active population of Blato in different economic sectors in 1971 and 2001.

Izvor / Source: Popis stanovništva i stanova, Stanovništvo - Delatnost, knjiga X, SZS, Beograd, 1974., Popis stanovništva i kućanstava i stanova 2001, Stanovništvo prema ekonomskim obilježjima, Statistička izvješća 1234, DZS, Zagreb, 2004.

Razvoj gospodarstva na zapadnom dijelu otoka Korčule

Sredinom 20. stoljeća na zapadnom dijelu otoka Korčule nastavljen je proces deagrarizacije. Agrarna prenaseljenost te ideološki negativan odnos tadašnje države prema privatnoj imovini poljoprivrednika i s druge strane privlačna mogućnost stalnog zaposlenja u gradu, najčešće u industriji (DEFILIPPIS, 1997.), pogodovali su

The development of the economy in the western part of Korčula Island

At mid-20th century the process of deagrarization was going on in the western part of Korčula Island. The agrarian overpopulation, as well as the ideologically negative view of the former administration towards the private property of the farmers on one side and the somewhat attractive possibility of permanent employment in towns,

iseljavanju mladog aktivnog stanovništva koje nije bilo spremno čekati postupnu preorijentaciju otočnog gospodarstva na sekundarne i tercijarne djelatnosti. Posljedice navedenih socijalno-ekonomskih procesa su degradacija agrarnog krajobraza te promjene u gospodarskoj strukturi stanovništva. Prema popisnim podacima iz 1971. proces deagrarizacije (Tab. 5.) znatno je izraženiji za Velu Luku, što je posljedica već završene industrijalizacije. Sljedeće tridesetogodišnje razdoblje za naselje Blato obilježeno je intenzivnim procesom deagrarizacije pa je prema popisnim podacima iz 2001. udio aktivnoga poljoprivrednog stanovništva manji od onog u Veloj Luci.

Tridesetih godina 20. stoljeća nakon razdoblja monokulturne usmjerenosti koja je počivala na rascjepkanim i međusobno udaljenim posjedima, jedino je rješenje u postupnom obnavljanju maslinika. Tada posađeni maslinici danas čine udio od 35% najproduktivnijega maslinarskog fonda Vele Luke (BAČIĆ, MARINOVIĆ, 2005.). Nakon Drugoga svjetskog rata djelomično je propala loza (na podlozi Aramon) te započinje značajnija sadnja maslina, i to sorte *orgula*, *drobnica* i *lastovka*. Na prostoru Općine Vela Luka godine 1957. broj rodnih stabala maslina

mainly in industries (DEFILIPPIS, 1997) on the other contributed to the immigration of young and active population whose members were not ready to wait for the gradual reorientation of the island's economy towards the secondary and tertiary economic branches. The consequences of the abovementioned socioeconomic processes were a degradation of the agrarian landscape and a change in the economic structure of population. According to the 1971 census data, the process of deagrarization (Tab. 5) was more emphasized in Vela Luka because the industrialization process had been completed. In Blato, the following 30-year period was marked by the intensive process of deagrarization which resulted in the decrease of the active agricultural population in 2001 to a number lower than that one in Vela Luka.

In the 1930s, after the period of monocultural orientation towards scattered and mutually distant land properties, the gradual revitalization of olive-groves took place. The olive-groves planted in those years make up 35% of the most productive olive grower's fund today (BAČIĆ, MARINOVIĆ, 2005). After the World War II some of the vineyards were devastated (on the Aramon soil base) and the planting of olives in their place became a regular procedure. The planted sorts of olive were *orgula*, *drobnica* and *lastovka*. In the year 1957 the number

Tablica 5. Poljoprivredno stanovništvo Vele Luke i Blata 1971. i 2001.
Table 5 Agricultural population of Vela Luka and Blato in 1971 and 2001.

Ukupno poljoprivredno stanovništvo							
Total agricultural population							
Vela Luka				Blato			
1971.		2001.		1971.		2001.	
Aps. broj	Udio u uk. st. (%)	Aps. broj	Udio u uk. st. (%)	Aps. broj	Udio u uk. st. (%)	Aps. broj	Udio u uk. st. (%)
Abs. num.	Share in tot. pop. (%)	Abs. num.	Share in tot. pop. (%)	Abs. num.	Share in tot. pop. (%)	Abs. num.	Share in tot. pop. (%)
625	14,9	110	2,5	2 607	43,9	80	2,2
Aktivno poljoprivredno stanovništvo							
Active agricultural population							
Vela Luka				Blato			
1971.		2001.		1971.		2001.	
Aps. broj	Udio u uk. akt. st. (%)	Aps. broj	Udio u uk. akt. st. (%)	Aps. broj	Udio u uk. akt. st. (%)	Aps. broj	Udio u uk. akt. st. (%)
Abs. num.	share in tot. ac. pop. (%)	Abs. num.	share in tot. ac. pop. (%)	Abs. num.	share in tot. ac. pop. (%)	Abs. num.	share in tot. ac. pop. (%)
305	18,9	68	3,5	1 375	39,4	32	2,0

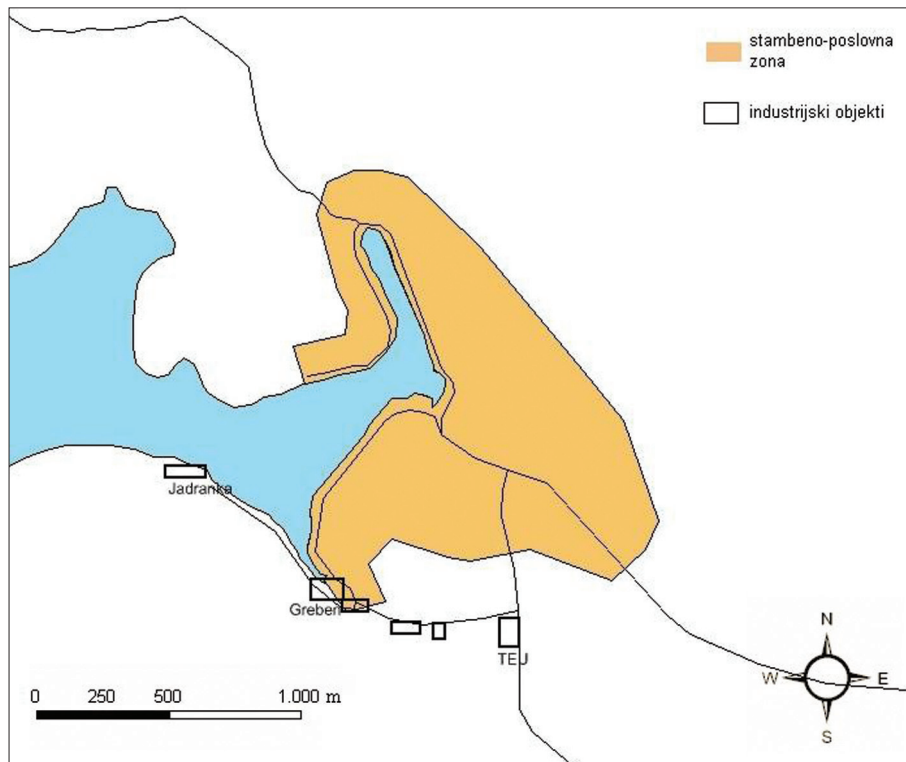
Izvor / Source: Popis stanovništva i stanova 1971, Stanovništvo – Delatnosti, Knjiga X, SZS, Beograd, 1974., Popis stanovništva, kućanstva i stanova 2001, Stanovništvo prema ekonomskim obilježjima, statističko izvješće 1234, DZS, 2004.

iznosio je 59 480 (BAČIĆ, MARINOVIĆ, 2005.), a 2003. 62 020 stabala (Popis poljoprivrede, 2003.). U navedenom razdoblju izostao je veći porast rodni stabala masline jer je uz porast sadnje mladih maslina prisutno i zapuštanje starih stabala. Površine pod maslinicima potiskuju vinovu lozu, ali i ostale poljoprivredne kulture (smokvu, rogač i dr.). Na prostoru općine Blato uz maslinarstvo (2003. g. 56 520 rodni stabala) vrlo je značajno i vinogradarstvo. Vinogradi zauzimaju površinu od 83,97 ha (Popis poljoprivrede, 2003.), što je dvostruko veća površina od vinogradarskih površina na prostoru općine Vela Luka. Najznačajnije površine pod vinogradima su Velo i Malo blatsko polje, Velika i Mala Krtinja te Velika i Mala Kapja. Od ukupnog broja kućanstava na prostoru općine Vela Luka 43,3% kućanstava ima posjede do 1 ha na prostoru općine Blato taj udio iznosi 36,7% (Popis stanovništva, 2001.). Rascjepkanost posjeda posljedica je diobe zemljišta nasljeđivanjem, a zbog ograničenosti plodnog tla posjedi nisu objedinjeni na jednom području. Male površine nisu pogodne za provođenje suvremenih agrotehničkih mjera, što šteti gospodarskim učincima poljoprivrede i čini otočnu poljoprivredu nekonkurentnom. Okrupnjavanje posjeda značilo bi iskorak prema organizaciji poljoprivredne proizvodnje što bi pridonijelo daljnjem turističkom razvoju. Osim rascjepkanih posjeda problem su i neriješene zemljišne knjige, odnosno velik broj vlasnika posjeda nedostupan je (posebno na prostoru blatske općine) jer se radi o potomcima nekadašnjih iseljenika u prekomorske zemlje.

Kao što je naglašeno, gospodarski polet i prosperitet Vele Luke krajem 19. st., temeljen na uzgoju vinove loze, i prvobitna akumulacija kapitala omogućili su razvoj brodogradnje i manufakture koji su poslužili kao osnovica za razvoj industrije. Najdulju tradiciju ima prerada ribe, što je i inače karakteristično za veća priobalna naselja na hrvatskim otocima. U Veloj Luci osnovan je 1892. mali pogon za preradu ribe koji se postupno širio (KALOGJERA, 1985.). Mehanizacija i modernizacija tvornice *Jadranka* uslijedila je sredinom 20. st., kada je tvornica proširena te izgrađena hladnjača i pogon za proizvodnju ambalaže. Kad je povećana proizvodnja tvornice, osniva se pogon za ulov ribe, a pogon za proizvodnju ambalaže izdvaja se iz sastava poduzeća kao samostalna privredna organizacija. Intenziviranje industrije u Veloj Luci tijekom druge polovice 20. st. označilo je

of productive olive trees in the Municipality of Vela Luka was 59,480 (BAČIĆ, MARINOVIĆ, 2005), and in 2003 that number mounted up to 62,020 (POPIS POLJOPRIVREDE, 2003). The reason why the increase of the number of productive olive trees was not more significant is the fact that with the planting of young olives, the neglecting of the old ones was a common thing. The areas with olives become dominant over vineyards and other field crops (fig, carob, etc.). In the area of Blato Municipality besides olive-growing (56,520 productive trees in 2003) wine-growing is also very significant. Vineyards take up an area of over 83.97 hectares (POPIS POLJOPRIVREDE, 2003) which is twice as much as the vineyard area in the municipality of Vela Luka. The largest vineyard areas are Velo and Malo Blatsko polje, Velika and Mala Krtinja, and Velika and Mala Kapja. In the overall number of households in the area of Vela Luka, 43,3% have properties up to 1 hectare in size, while in Blato that share is 36.7% (POPULATION CENSUS, 2001). The fragmentation of land is a consequence of land division due to inheritance. The reason why land properties are not unified is the diversification of soil, i.e. limits of fertile land areas. Small areas are unsuitable for modern agritechnical measures, which is harmful to the economic effects of the agriculture and makes the island's agriculture uncompetitive on the market. The expansion of land properties would be a step forward toward the organization of agricultural production, which would consequently contribute to the further development of tourism. Besides the fragmented land properties, a poor organization of land registers and inaccessibility of many land owners (especially in the area of Blato municipality) who are descendants of the immigrants in foreign countries.

As mentioned, the economic boom and the prosperity of Vela Luka by the end of the 19th century based upon wine-growing, and the initial accumulation of capital have enabled the development of shipbuilding and manufacture which, later on, became a basis for the development of industry. Fishery and fish processing have the longest tradition, which is normally typical for larger coastal settlements on Croatian islands. In 1892 a small plant for fish processing was opened in Vela Luka, and it was gradually growing (KALOGJERA, 1985). The mechanization and the modernization of *Jadranka* factory followed in the mid-20th century. When the factory was expanded, a refrigeration plant was built, together with a plant for the production of packaging. With the increase in production a fishing department was founded and the packaging production plant separated from the company and became an independent economic organization.

Slika. 11. Smještaj industrijskih objekata u naselju Vela Luka
 Figure 11 Locations of industrial facilities in Vela Luka

i nastavak brodograditeljske tradicije mještana osnivanjem brodogradilišta *Greben*. Ujedno je osnovana i *Dalmatinska plovidba* za obalnu plovidbu koja je raspolagala s 11 brodova s ukupno 30 611 tona nosivosti (KALOGJERA, 1985.). Otvorena je i *Tvornica elektronskih uređaja*. Na žalost, većina tih tvornica tijekom devedesetih godina 20. st. otišla je u stečaj ili je privatizirana. Brodogradilište *Greben* radilo je kao specijalizirano brodogradilište za gradnju plovila iz ojačanog poliestera i čelika te proizvodilo program za spašavanje i program brzih čamaca. Danas Brodogradilište *Greben* radi smanjenim kapacitetom i zapošljava 150 djelatnika. Tvornica ribe *Jadranka*, tvornica limene ambalaže i *Dalmatinska plovidba* su u stečaju. *Tvornica elektronskih uređaja*, osnovana 1973. godine, privatizirana je tijekom devedesetih godina i danas zapošljava 33 djelatnika.

Industrija Vele Luke zapošljavala je veliki broj djelatnika i donijela je naselju gospodarski razvoj, međutim, nije se puno promišljalo o njezinu smještaju. Tako je brodogradilište *Greben* smješteno u maloj uvali Bobovišća u samom naselju. Industrija prerade ribe bila je u prošlosti prostorno vezana i ovisila je o sirovini, što je uvjetovalo njezin smještaj na obali

The intensification of industry in Vela Luka during the second half of the 20th century also marked the continuation of shipbuilding tradition by founding the shipyard *Greben*. Also, a shipping company called *Dalmatinska plovidba* was founded, and it had a fleet of 11 ships with the total load capacity of 30,611 tons (KALOGJERA, 1985). A factory of electronic equipment was also founded in 1973. Unfortunately, most of these factories went out of business during the 1990s. The shipyard *Greben* worked as a specialized shipyard for building of ships with steel and polyester reinforcements, and it also had programs for navigation safety and patrol ships. Today the shipyard works with reduced capacity and employs 150 workers. The fish factory *Jadranka*, the packaging factory and the shipping company *Dalmatinska plovidba* went bankrupt. The Factory of electronic equipment (*Tvornica elektronskih uređaja*) became privatized and today it employs 33 workers.

The industry in Vela Luka provided jobs for many workers and was important for the economic development of the settlement, but the implications of its location hadn't been given much thought. For example, the shipyard *Greben* was located in a small cove of Bobovišća inside the settlement. The fish factory was a spatially dependant industry

Velolučkog zaljeva, također pokraj naselja, što je naštetilo fizionomiji priobalnog dijela naselja (Sl. 11.). Daljnje širenje industrijskih kapaciteta i izgradnja novih određeni su u industrijskoj zoni, koja se nalazi u južnom dijelu naselja, počinje od obale, tj. od Brodogradilišta *Greben* i nastavlja se istočno prema Blatskom polju uz državnu cestu. Okosnica industrije u Blatu je *Radež*, tvornica za proizvodnju brodske opreme i čeličnih konstrukcija, koja i danas posluje te zapošljava 379 djelatnika. U Blatu su osnovana još dva poduzeća: *Karbon* s pogonom od 1961. (posluje i danas), i *Trikop*, tekstilna tvornica, koja je nekad zapošljavala oko 80-ak djelatnika (uglavnom djelatnica), a devedesetih godina 20. st. otišla je u stečaj. Industrija Blata smještena je na rubnim dijelovima naselja i nije znatnije utjecala na fizionomiju naselja, dok su na obalnom pojasu industrijski objekti smješteni u uvali Bristva.

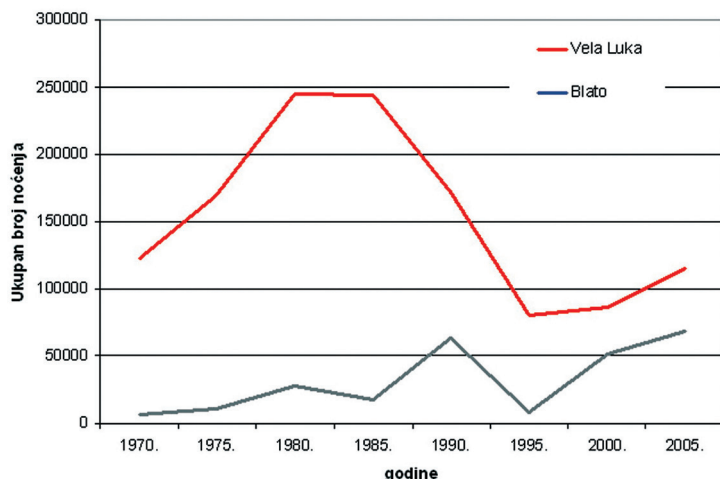
Počeci turizma na otoku pojavljuju se već 1898., što se vidi iz zapisnika Općinskog vijeća u kojem je istaknuto da se zbog nazadovanja brodogradnje i izvoza kamena treba orijentirati na turizam. Međutim, o organiziranoj turističkoj djelatnosti može se govoriti tek nakon Prvoga svjetskog rata. Turizam se najprije počeo razvijati u gradu Korčuli i Veloj Luci, a kasnije i u ostalim naseljima na otoku. Početkom 20. st. u Korčuli i Veloj Luci djelovalo je nekoliko manjih hotela, a usporedno s gradnjom hotela započela je i izgradnja javnih kupališta. Masovni turizam, koji je utjecao i na veće zapošljavanje u uslužnim djelatnostima, zahvatio je Velu Luku sedamdesetih godina 20. st. Osnovana je radna organizacija HUM, koja je objedinila turizam, trgovinu i proizvodne usluge. Organizacija je upravljala s četiri hotela (*Jadran*, *Korkyra*, *Posejdon* i *Adria*), plovilima za turističke izlete, bungalovima, restoranima i trgovinama. Uz kupališni turizam razvijao se i zdravstveni turizam otvaranjem lječilišta *Kalos* 1972. U Blatu je djelovala radna organizacija *Blato*, koja je u svom sastavu imala hotel i apartmansko naselje (*Alfir*, *Priščavac*) u uvali Prižba. Turistička djelatnost u Blatu se počela razvijati sedamdesetih godina 20. stoljeća, ali sa znatno skromnijim turističkim smještajnim kapacitetima i sadržajima od velolučkih (Sl. 12.). U Veloj Luci i prije same izgradnje osnovnih smještajnih kapaciteta veliko značenje za razvoj turizma imao je privatni smještaj, koji je prednjačio po broju noćenja do 1975. godine. U turističkom kretanju Blata privatni smještaj nema veće značenje do početka osamdesetih godina 20. stoljeća. Međutim, od

which depended much on the fishing, which is why the facilities were built on the coast of the Vela Luka bay, in the vicinity of the settlement. Such grouping of industry has had a negative influence on the landscape and appearance of the coastal part of Vela Luka (Fig. 11).

Further expansion of the industrial capacities and the construction of new facilities was planned in the previously established industrial zone. This zone is located in the southern part of the settlement, starting from the coastal area where the shipyard is and continuing towards the east, following the state road to Blatsko polje.

The axis of the industry in Blato is *Radež*, a factory of ship equipment and steel constructions which today provides jobs for 379 workers. Two more companies were founded in Blato: *Karbon* in 1961 which is operative today, and *Trikop*, textile factory which used to provide jobs for around 80 people, mostly women, but went bankrupt in the 1990s. The industry of Blato was positioned in the peripheral zones, so it did not have much influence on the landscape of the settlement itself, while in the coastal zones of the municipality the industrial facilities were built in the cove Bristva.

The early beginnings of tourism on the island date back to 1898, the proofs of which are records of the municipality council. It suggested the shift to tourism due to the decline of shipbuilding, as well as of stone export. However, organized tourism did not emerge until the end of the World War I. Initially, it was developing in the town of Korčula, as well as in Vela Luka, and later on it expanded to the other settlements. At the beginning of the 20th century there were several small hotels in Korčula and Vela Luka. Parallel to the building of the hotels, public beaches were built and opened as well. It was in the 1970s that the mass tourism developed in Vela Luka and initiated higher employment in services. A company called *HUM* was founded and its activities included tourism, trade and manufacturing services. The company led four hotels (*Jadran*, *Korkyra*, *Posejdon* and *Adria*), managed boat tours, bungalows, restaurants and shops. Besides the sea tourism, one of the other developing branches was health tourism, with the opening of health resort *Kalos* in 1972. A company named *Blato* was active in Blato, and it managed a hotel and a condominium (*Alfir*, *Priščavac*) in the cove Prižba. Tourist trade started developing in Blato in the 1970s, but with not as much capacities and contents as in Vela Luka (fig. 12). Before the construction of the basic tourist accommodation, private housing had a great importance for the development of tourism. Until 1975 this type of

Slika 12. Kretanje broja turističkih noćenja u Blato i Veloj Luci u razdoblju 1970.-2005.

Figure 12 Trends of total tourist overnights in Blato and Vela Luka from 1970 to 2005

Izvor / Source: Promet turista u primorskim gradovima i općinama 1970-2005., Statistička izvješća, DZS, Zagreb.

1985. godine privatni smještaj premašuje po broju noćenja osnovni smještaj i postaje sve značajniji u razvoju turističke djelatnosti Blata.

U obje popisne godine prema statističkim podacima (Tab. 6.) veći je broj stanova za odmor u naselju Blato, što je posljedica smještaja naselja u unutrašnjosti otoka. Iz toga proizlazi potreba lokalnog stanovništva za kućama na obali za vlastite potrebe, ali od osamdesetih godina 20. stoljeća kuće za odmor sve značajniju ulogu imaju kao turistički smještajni kapaciteti.

Vela Luka je naselje na obali, međutim, većina privatnih smještajnih kapaciteta ne nalazi se u samom naselju, već u okolnim uvalama. Na žalost, u uvalama Gradina, Zubaća vala, Nova i Triporti došlo je do prevelike izgradnje kuća za odmor, nerijetko estetski potpuno neprihvatljivih. U tim uvalama dolazi do pritiska na plažu, što se često pokušava riješiti izgradnjom mostova po načelu *svaka kuća svoj most*. Takvo rješenje dovodi do postupne betonizacije obale i nasilne privatizacije obalnog prostora. Ovaj problem još je izraženiji u blatskim uvalama, posebno u uvalama Prižba i Karbuni, gdje je zbog betonizacije promijenjen izgled izvornog obalnog prostora. Suprotan su primjer uvale u kojima su kuće za odmor okružene maslinicama te dolazi do međusobne nadopune poljoprivrede i turizma. Kulturni je krajobraz obiju općina prepoznatljiv u suhozidinama i terasama, ali i u velikom broju napuštenih i devastiranih starih poljskih kućica. Poljske su kućice građene od suho

accommodation had had statistically the largest total of overnights. In the tourist trends of Blato private accommodation did not bear much importance until the 1980s. However, since 1985 the total of overnights in private accommodation surpasses the basic accommodation numbers and gains more importance in the development of tourist trade in Blato.

According to the statistical data from two census years (Tab. 6) the number of condos in Blato was larger because of Blato's position in the island's interior. Consequently, the local population needed housing near the coast for their own personal usage. However, in the 1980s vacation houses gradually became a more important tourist accommodation.

Vela Luka is a coastal settlement with most of the private accommodation facilities situated in the surrounding coves. Unfortunately, the coves Gradina, Zubaća vala, Nova and Triporti have suffered intense vacation housing, which led to the aesthetical devastation of landscape. In the mentioned coves there is a large pressure towards the coast, and such a trend is usually dealt with by building a private access (each house with its own access to the sea). Such a solution often leads to devastation of the natural coastal landscape and a somewhat aggressive *privatization* of the coastal area. This problem is even bigger in Blato's coves Prižba and Karbuna, where the original coastal landscape was radically changed in favor of artificial landscape mostly made up of concrete. Positive examples are the coves with vacation

Tablica 6. Usporedba ukupnog broja stanova i stanova za odmor u Vela Luci i Blatu 1971. i 2001. godine
 Table 6 Comparison of the overall number of housing and tourist housing in Vela Luka and Blato in 1971 and 2001

Naselja	1971.						2001.					
	Ukupno stanovi		Stanovi za odmor				Ukupno stanovi		Stanovi za odmor			
	Broj	P (m ²)	Broj	Udio u uk. stan. (%)	P (m ²)	Udio u uk. stan. (%)	Broj	P (m ²)	Broj	Udio u uk. stan. (%)	P (m ²)	Udio u uk. stan. (%)
Settlements	Overall housing		Tourist housing				Overall housing		Tourist housing			
	total	area (sq m)	total	share in total housing (%)	area (sq m)	share in total housing (%)	total	area (sq m)	total	share in total housing (%)	area (sq m)	share in total housing (%)
Vela Luka	1 265	78 606	105	8,3	5 289	6,7	2 712	188 300	584	21,5	25 520	13,5
Blato	1 260	74 046	216	17,1	11 124	15,0	2 308	174 137	731	31,6	59 135	33,9

Izvori / Sources: Popis stanovništva i stanova 1971., Stanovi – Veličina, svojina, domaćinstva i lica, Knjiga II, SZS, Beograd, 1972., Popis stanovništva i stanova 1971., Stanovi za odmor i rekreaciju, Knjiga VI, SZS, Beograd, 1973., Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2001., Stanovi prema načinu korištenja, DZS, Zagreb, 2002.

zidana kamena, često s cisternom (gustirnom), i nalaze se uz plodna područja. U budućnosti takvi objekti u kombinaciji s poljoprivredom mogu biti kvalitetan iskorak prema razvoju agrarnog turizma. Stoga turizam kao jedna od najbitnijih gospodarskih djelatnosti lokalnog stanovništva treba svoj prosperitet usmjeriti prema vrjednovanju kulturnog naslijeđa te poboljšanju postojećih kapaciteta, a ne prema daljnjem neplanskom širenju.

U turističkoj ponudi Vele Luke značajan je nautički turizam. Prema Pravilniku o razvrstavanju i kategorizaciji luka nautičkog turizma luka u Veloj Luci je vrsta privezišta sa 100 vezova i sa sistemom sidrenja u moru za 50 vezova. Privezište se nalazi u samom središtu naselja u dužini od 398 m operativne obale (Prostorni plan uređenja općine Vela Luka, 2007). Radi razvijanja otočnog gospodarstva potrebno je turizam povezati i s tradicionalnim gospodarskim djelatnostima. Planskim restrukturiranjem pojedinih industrijskih pogona brodogradilišta *Greben* u svrhu remonta za nautička plovila postiže se integralno upravljanje obalnim područjem, što pridonosi jačanju malog i srednjeg poduzetništva.

Turizam se počeo širiti i u naseljima koja su u unutrašnjosti otoka Korčule, odnosno u najbližim lukama tih naselja, što je dobar primjer litoralizacijskih procesa, pa tako i Blato svoju turističku ponudu razvija u lukama Prigradica i Prižba. Naselje Smokvica turističku ponudu

houses surrounded by olive-groves, where tourist and agricultural landscapes are combined into a single landscape. The cultural landscape in both municipalities is featured with terraces and drystone walls, but also with a significant number of abandoned and devastated old field cottages. Field cottages were usually built with dry stone next to a fertile zone and were often equipped with a cistern (gustirna). In the future these buildings, in combination with agriculture, can provide a step forward in terms of agrarian tourism. Therefore, as one of the most important economic branches on the island, tourism should be further developed towards the valorization of cultural heritage and the improvement of the existing accommodation, unlike the unplanned expansion that has taken places lately.

A significant factor in the tourist offer of Vela Luka is nautical tourism. According to the Rulebook of Nautical Categorization, Vela Luka port is a mooring with 100 fixed berths and 50 anchorages. The mooring is located in the very centre of the settlement, following a coastline 398 meters in length (PROSTORNI PLAN UREĐENJA OPĆINE VELA LUKA, 2007). Generally, tourism needs to be connected to the traditional economic activities in order to develop the island's economy. With the planned conversion of shipyard *Greben's* facilities into nautical vessel repairing yard a more integral management of coastal area is achieved which contributes to strengthening of small and middle entrepreneurship.

Tablica 7. Dnevni cirkulanti naselja Vela Luka i Blato, 2008. godine
Table 7 Daily migrants of Vela Luka and Blato, 2008

Montmontaža Greben d.o.o, Vela Luka		Specijalna bolnica za medicinsku rehabilitaciju Kalos, Vela Luka		HT d. d. Hum, Vela Luka	
Ukupno zaposleni	Dnevni migranti iz Blata (%)	Ukupno zaposleni	Dnevni migranti iz Blata (%)	Ukupno zaposleni	Dnevni migranti iz Blata (%)
Montmontaža Greben d.o.o, Vela Luka		Special hospital rehabilitation facility Kalos, Vela Luka		HT d. d. Hum, Vela Luka	
Total of employed	Daily migrants from Blato (%)	Total of employed	Daily migrants from Blato (%)	Total of employed	Daily migrants from Blato (%)
150	4,6	151	11,3	37	0
Radež d. d. izrada brodske opreme i čeličnih konstrukcija, Blato		Dom zdravlja dr. Ante Franulović, Blato		Dom MM Petković, Blato	
Ukupno zaposleni	Dnevni migranti iz V. Luke (%)	Ukupno zaposleni	Dnevni migranti iz V. Luke (%)	Ukupno zaposleni	Dnevni migranti iz V. Luke (%)
Radež d. d. ship equipment and steel constructions factory, Blato		Medical center		Community center	
Total of employed	Daily migrants from V. Luka (%)	Total of employed	Daily migrants from V. Luka (%)	Total of employed	Daily migrants from V. Luka (%)
379	7,9	22	9,0	20	5,0

Izvor / Source: Matične knjige radnika u industriji i uslužnim djelatnostima naselja Blata i Vela Luke, 2008.

usmjerava na luku Brna, a naselje Čara na luku Zavalatica. Značajka svih unutarotočnih naselja koja se *spuštaju* prema moru je orijentacija na turizam, odnosno izgradnja apartmana u tim lukama. Mogućnosti gospodarskog iskorištavanja prirodne osnove brojne su, a među njima treba izdvojiti turističko, agrikulturno i pomorsko vrjednovanje obalnog prostora (MAGAŠ, FARIČIĆ, 2006).

Prebacivanje žarišta naseljenosti na obale značilo je za naselja u unutrašnjosti depopulaciju, a takav je primjer zaselak Potirna, koji je u prvoj polovici 20. stoljeća imao preko 200 stanovnika, a od šezdesetih godina 20. stoljeća kontinuirano bilježi njihov pad, što se poklapa sa socijalno-ekonomskim promjenama koje su se dogodile procesom litoralizacije na zapadnom dijelu otoka Korčule. Prema popisu stanovništva 2001. godine zaselak Potirna ima 21 stanovnika i nijedan nije mlađi od 25 godina.

Međusobnoj povezanosti Vele Luke i Blata značajno pridonose dnevni cirkulanti. Prema podacima matičnih knjiga radnika u industriji i uslužnim djelatnostima naselja Blata i Vele Luke dnevna je cirkulacija radne snage velika što oba naselja čini jednom funkcionalnom cjelinom.

Tourism has also begun to expand to the settlements in the Korčula Island's interior, towards the nearest coves, which represents a good example of litoralization processes. Blato has also started developing its tourist offer in the coves Prigradica and Prižba. The settlement of Smokvica turns its offer towards the cove Brna and the settlement of Čara is focused on the cove Zavalatica. The main feature of all the inland settlements that gradually focus towards the coast is the construction of condos and condominiums in the coves. The possibilities of exploiting the natural resources are wide, and among them tourist, agricultural and maritime valorization of the coastal areas should be given prominence (MAGAŠ, FARIČIĆ, 2006).

Shifting the focus of settling onto the coast has caused depopulation in the interior settlements such as Potirna. This village, with population over 200 at the beginning of the 20th century has continuously been depopulated, which is related to the socioeconomic changes happening due to the litoralization process in the west part of Korčula Island. According to the 2001 census, Potirna had only 21 inhabitants and none of them under the age of 25.

The daily migrants have significantly contributed to the mutual connection between Vela Luka and Blato. According to the records from the register of workers in industries and services of Blato and Vela Luka, the daily level of workforce circulation is considerable, which makes these two settlements perceivably function as a unit.

Zaključak

Zapadni dio otoka oduvijek je imao veliku agrarnu važnost za cijeli otok Korčulu zbog lokacije najplodnijega, Blatskog, polja na otoku – što je utjecalo na nastanak i razvoj Blata. Vela Luka počinje se razvijati krajem 19. st. zahvaljujući preseljenju stanovnika iz prenapučenog Blata. Vrijednovanje novoga maritimnog položaja posljedica je gospodarskog prosperiteta Blačana, ali i općih procesa litoralizacije, koji su posebno intenzivni tijekom 20. stoljeća, kada dolazi do deagrarizacije. U to doba zapadni dio otoka zadržava gospodarsko značenje, ali okosnicu naseljenosti i razvoja preuzima naselje Vela Luka. U takvim *izmijenjenim* ulogama ta su dva naselja zahvaćena raznim društveno-geografskim procesima. Rezultati analize statističkih podataka pokazuju da su depopulacija i starenje stanovništva procesi koji najnepovoljnije utječu na razvojnu perspektivu naselja. Značajka obaju naselja je denatalitet, što se pokušava ublažiti u ranijim razdobljima industrijalizacijom, a danas razvojem turizma. U nešto je povoljnijoj situaciji Vela Luka, koja je unatoč prirodnom padu i u novije vrijeme zadržala obnovu stanovništva imigracijom, što je posljedica litoralizacije.

Svakako, za daljnji razvoj naselja zapadnog dijela otoka Korčule potrebno je razvijati prometnu povezanost, što bi pojačalo dostupnost otoka i time potaknulo daljnji razvoj turizma i gospodarstva, u prvom redu malog i srednjeg poduzetništva. Uz razvoj tih aktivnosti podrazumijeva se i daljnji razvoj poljoprivrede, što bi pridonijelo integralnom razvitku uz poštivanje granica održivosti prirodnih i društvenih resursa.

Conclusion

The west part of Korčula island has always held a great significance in the agrarian development of the island due to the position of the most fertile zone – Blatsko polje, and this fact has contributed to the founding and development of Blato. Vela Luka began with its development in the late 19th century thanks to the resettling of the population from the overcrowded Blato. The valorization of the new, maritime position has been a consequence of the economic prosperity of Blato's inhabitants, as well as of the general litoralization processes which have intensified during the 20th century.

Yet, during the 20th century another process occurred – the process of deagrarization which has caused the shift of the economic and demographic development towards Vela Luka. After *switching* the roles, the two settlements have undergone various sociogeographic processes. The results of statistical data analysis have shown that the depopulation and aging are the most unfavorable processes in terms of development perspectives. Both settlements have negative birth rates, and such trend was dealt with in the early periods by industrialization and today it is done by the development of tourism. Vela Luka is in more favorable position since it has managed, in spite of natural decrease, to keep the population recovery due to immigration, which is itself the consequence of litoralization.

In further development of the west part of Korčula Island it is important to upgrade traffic connections which would improve accessibility of the island and stimulate the development of tourism and economy, especially of small entrepreneurship. Besides these activities, further development of agriculture is also necessary in order to acquire an integral development within the borders of natural and social resource sustainability.

IZVORI / SOURCES

Übersichts-Karte: Weinbau-Gebiete Österreich's und der in denselben von der Reblaus befallenen Flächen nach dem Stande vom Jahre 1909, K. U. K. Milit.-geographisches Institut, Wien, 1909, Državni arhiv Zadar, Geografske i topografske karte Dalmacije i susjednih oblasti, sign. 125.

KORENČIĆ, M. (1979): *Naselja i stanovništvo SR Hrvatske*, JAZU, RZSRH, Zagreb.

Matične knjige radnika u industriji i uslužnim djelatnostima Vele Luke i Blata, 2008.

URL 1 Popis poljoprivrede 2003., http://www.dzs.hr/hrv/censuses/Agriculture2003/census_agr_tabl.html (20. 10. 2008.)

Popis stanovništva i stanova 1971., *Stanovi – Veličina, svojina, domaćinstva i lica*, Knjiga II, Savezni zavod za statistiku (dalje SZS), Beograd, 1972.

Popis stanovništva i stanova 1971., *Stanovi za odmor i rekreaciju*, Knjiga VI, SZS, Beograd, 1973.

Popis stanovništva i stanova 1971., *Stanovništvo, Poljoprivredno stanovništvo*, Rezultati po naseljima i opštinama, Knjiga XI, SZS, Beograd, 1973.

Popis stanovništva i stanova 1971., *Stanovništvo, Pol i starost – I deo*, rezultati po naseljima i opštinama, knjiga VIII, SZS, Beograd, 1973

Popis stanovništva i stanova 1971., *Stanovništvo, Delatnost*, rezultati po naseljima i opštinama, knjiga X, SZS, Beograd, 1974.

Popis stanovništva, domaćinstava, stanova i poljoprivrednih gospodarstava 31. ožujak 1991., *Aktivno stanovništvo u zemlji koje obavlja zanimanje, prema području djelatnosti*, po naseljima, dokumentacija 885, godina 1992., Državni zavod za statistiku, Zagreb, 1994.

Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2001., *Stanovništvo prema dobi i spolu*, po naseljima (posebno izdanje), Državni zavod za statistiku, Zagreb, 2003.

Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2001., *Stanovništvo prema ekonomskim obilježjima*, Statističko izvješće 1234, Državni zavod za statistiku, zagreb, 2004.

Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2001., *Stanovi prema načinu korištenja*, DZS, Zagreb, 2002.

Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2001., *Poljoprivredno stanovništvo prema aktivnosti i spolu*, DZS, Zagreb, 2005.

LITERATURA / LITERATURE

BAČIĆ, S., MARINOVIĆ, F. (2005): *Veloluško zlato*, Matica hrvatska, Vela Luka.

ČEČUK, B. (1985): *Vela špilja na otoku Korčuli*, Obavijesti Hrvatskog arheološkog društva, god. XVII, br. 3, Zagreb, 30-31.

ČEČUK, B., RADIĆ, D. (2005): *Vela spila*, Vela spila – višeslojno pretpovijesno nalazište – Vela Luka, otok Korčula, Centar za kulturu "Vela Luka", Vela Luka, p. 299.

DEFILIPPIS, J. (2001): *Dalmatinska poljoprivreda u prošlosti*, Književni krug, Split.

DEFILIPPIS, J. (1997): *Dalmatinsko selo u promjenama*, Split.

DOKOZA, S., (1997): *Prilog proučavanju unutrašnjih prilika na otoku Korčuli u srednjem vijeku*, Radovi HAZU u Zadru, Zadar, 1-334.

DOKOZA, S. (2002): *Pregled povijesti Blata u srednjem vijeku (do 1420.)*, Blatski ljetopis br. 3., Zagreb, 113-133.

DUPLANČIĆ LEDER, T., UJEVIĆ, T., ČALA, M. (2004): *Coastline lenghts and areas of islands in the croatian part of the Adriatic Sea determined from the topografic maps at the scale of 1:25 000*, Geoadria, 9/1, Zadar, 5-32.

FARIČIĆ, J. (2006a): *Sjevernodalmatinski otoci u procesu litoralizacije – razvoj, problemi i perspektive*, Doktorska disertacija, Prirodoslovno-matematički fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, p. 500.

FARIČIĆ, J. (2006b): *Obala – prostor kontakta i konflikta*, Akademik Josip Rogić i njegovo djelo – Zbornik radova, Hrvatsko geografsko društvo, Zagreb, Split, Zadar, 269-297.

FORETIĆ, V. (1971): *Nekoliko napomena o stanovništvu i naseljima otoka Korčule*, poseban otisak iz knjige Zbornik za narodni život i običaje, knjiga 45, JAZU, Zagreb.

GJIVOJE, M. (1969): *Otok Korčula*, II. izdanje, Zagreb.

KALOGJERA, A. (1971): *Stanovništvo korčulansko-pelješke regije*, Program razvoja općine Korčula, Ekonomski institut Split, Split.

KALOGJERA, A. (1975): *Gospodarski razvitak otoka Korčule od 1837. g.*, Radovi pedagoške akademije, I, Split, 243-269.

- KALOGJERA, A. (1977): *Gospodarstvo otoka Korčule u 17. i 18. st.*, Radovi pedagoške akademije, II, Split, 273-283.
- KALOGJERA, D. (1983): *Korčula i Pelješka rivijera*, Korčula.
- LAJIĆ, I. (1992): *Stanovništvo dalmatinskih otoka*, Consilium, Institut za migracije i narodnosti, Zagreb.
- LAJIĆ, I. (1993): *Demografski razvitak Vele Luke*, Luško libro, 1, str. 51-57.
- MAGAŠ, D. (1997): *Hrvatski otoci – glavne geografske i geopolitičke značajke*, Radovi Filozofskog fakulteta, Razdio povijesnih znanosti, 35, Zadar, 349-359.
- MAGAŠ, D. (1998): *Osnove geografije Hrvatske*, skripta, Zadar.
- MAGAŠ, D., FARIČIĆ, J. (2006): *Geografske osnove suvremenog razvoja otoka Ploče (Drvenika Malog)*, Geoadria, 11/1, Zadar, 17-60.
- MARIČIĆ, Z. (1997.): *Vela Luka od 1490. do 1834. g.*, Vela Luka.
- NEJAŠMIĆ, I. (2005): *Demogeografija – Stanovništvo u prostornim odnosima i procesima*, Školska knjiga, Zagreb.
- NOVAK, G. (1961): *Stari Grci na Jadranskom moru*, Rad JAZU, 322, Zagreb, 145- 221.
- NOVAK, G. (1966): *Kolonizacija Grka na istočnoj obali Jadranskog mora*, Vjesnik za arheologiju i historiju dalmatinsku, LV, Split, 125-129.
- OREB, F. (2007): *Otok Korčula u doba druge austrijske uprave*, Split.
- RENDIĆ-MIOČEVIĆ, D. (1980): *O knidskoj kolonizaciji otoka Korčule*, Diadora, sv. 9, Zadar, 229-247.
- RADIĆ, D. (2001): *Topografija otoka Korčule*, Izdanja HAD-a, 20, Zagreb, 25-50.
- RADIĆ, D., BASS, B. (2001): *Gradine otoka Korčule*, Izdanja HAD-a, 20, Zagreb, 24-48.

